

Tisdagen den 29 maj

Kl. 19.30

*Skötsel av jord-
bruksmark***§ 1 Skötsel av jordbruksmark**

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1978/79:33 med anledning av propositionen 1978/79:163 med förslag till lag om skötsel av jordbruksmark jämte motioner.

I propositionen 1978/79:163 hade regeringen (jordbruksdepartementet) – efter hörande av lagrådet – föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om skötsel av jordbruksmark.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att 1969 års jordhävdslag ersätts av en lag om skötsel av jordbruksmark. Den nya lagen har anpassats till de riktlinjer för jordbrukspolitiken som antogs av riksdagen i december 1977. Brukningen av åkermark och kultiverad betesmark (jordbruksmark) skall enligt förslaget uppfylla viss minimistandard. Jordbruksmark, som med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga förutsättningar är lämplig för jordbruksproduktion, skall sålunda brukas så att markens produktionsförmåga tas till vara på ett ändamålsenligt sätt. Lantbruksnämnden avses få befogenhet att ingripa om brukningen inte uppfyller föreskrivna krav. Staten blir i vissa fall skyldig att lösa in fastigheter som blivit föremål för ingripanden.

För att motverka att brukningsvärd mark tas ur jordbruksproduktion införs med vissa undantag tillståndstvång för nedläggning av jordbruk och för täkt av matjord på sådan mark. Tillstånd avses få lämnas endast när marken på grund av särskilda omständigheter inte bör behållas för jordbruksproduktion.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1979. Har jordbruket på jordbruksmark lagts ned före ikraftträdandet, föreslås att lantbruksnämnden under vissa förutsättningar skall kunna förelägga ägaren att åter ta marken i bruk.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:1447 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg (båda apk) vari föreslagits att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om

1. att förslag lades fram för att genom statliga insatser nyodla och återställa mark för att upprätta statliga jordbruk och trädgårdsanläggningar i därför lämpade områden.

Tisdagen den
29 maj 1979

*Skötsel av jord-
bruksmark*

2. att förslag lades fram för att planmässigt utveckla kooperativa driftsformer inom jordbruket,

3. att förslag utarbetades i syfte att ge samhället rätt att förvärva jordbruksmark som inte brukats under 10 år,

1978/79:1470 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits 1. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till ökat stöd åt småjordbruket, framför allt i glesbygderna, 2. att riksdagen uttalade sig för en ökad satsning på kooperativa brukningsformer samt hos regeringen hemställde om förslag till ökad information och rådgivning på detta område,

dels med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2589 av Gunnar Olsson (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att överväganden borde göras i lämpligt sammanhang om ytterligare åtgärder mot vanhävd och bristande underhåll av jordbrukets byggnader.

1978/79:2595 av Bertil Jonasson (c), vari hemställts att riksdagen uttalade att brukningsvärd åkermark inte borde läggas ned i de fall som påtalats i motionen,

1978/79:2623 av Hans Wachtmeister m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att 3 § i förslaget till ny lag skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att jordbruksmarken skulle brukas ändamålsenligt så att markens produktionsalstrande förmåga hölls i hävd,

2. att 8 § i förslaget till ny lag skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att det borde föreligga skäligen misstanke om vanhävd innan ägare eller brukare av jordbruksmark hade uppgiftsskyldighet till lantbruksnämnden,

3. att 9 § i förslaget till ny lag skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att lantbruksnämnderna skulle få möjlighet att föreskriva viss växtodling endast under den tid som åtgick för att vanhävdad mark skulle återställas i hävdad skick.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande krav på brukning m. m. med avslag på motionen 1978/79:2623, yrkandet 1, anta 3 § i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark,

2. beträffande uppgiftsskyldighet för ägare och brukare av jordbruksmark med avslag på motionen 1978/79:2623, yrkandet 2, anta 8 § i det under moment 1 nämnda lagförslaget.

3. beträffande lantbruksnämnds förelägganden med avslag på motionen 1978/79:2623, yrkandet 3, anta 9 § i det under moment 1 nämnda lagförslaget,

4. anta det genom propositionen framlagda förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark i den del det inte omfattades av utskottets hemställan ovan,

5. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1978/79:2589,

6. anse motionen 1978/79:2595 besvarad med vad utskottet i betänkandet anfört,

7. lämna motionerna 1978/79:1447 och 1978/79:1470 utan vidare åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. av Hans Wachtmeister, Arne Andersson i Ljung och Sven Eric Lorentzon (samtliga m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen beträffande krav på brukning m. m. med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:2623, yrkandet 1, skulle anta förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark med den ändringen att 3 § skulle erhålla av reservanternas föreslagen lydelse.

2. av Hans Wachtmeister, Arne Andersson i Ljung och Sven Eric Lorentzon (samtliga m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen beträffande uppgiftsskyldighet för ägare och brukare av jordbruksmark med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:2623, yrkandet 2, skulle anta förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark med den ändringen att 8 § skulle erhålla av reservanternas föreslagen lydelse.

3. av Hans Wachtmeister, Arne Andersson i Ljung och Sven Eric Lorentzon (samtliga m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen beträffande lantbruksnämnds förelägganden med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:2623, yrkandet 3, skulle anta förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark med den ändringen att 9 § skulle erhålla av reservanternas föreslagen lydelse.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande motionen 1978/79:2589 av Hans Wachtmeister, Arne Andersson i Ljung och Sven Eric Lorentzon (samtliga m).

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Vi har i utskottet i stort sett varit överens om föreliggande förslag, men det är några små saker som utskottets moderater hade velat ha litet annorlunda och som därför har föranlett ett par reservationer.

Den första reservationen gäller ambitionsnivån. Vi har naturligtvis ingenting emot att marken brukas så att produktionsförmågan på ett rationellt sätt inordnas i den allmänna jordbruksdriften, men vi menar att detta är målet för vårt jordbruk över huvud taget och alltså hör hemma i jordbrukspolitikens portalparagraf. Vad vi nu diskuterar är inte den saken,

det är inte målet, utan det är de juridiska medlen för att se till att målsättningen inte förfuskas. För oss är därvidlag hävden det väsentliga. Jordan skall hållas i sådan hävd att produktionsförmågan inte försämras, t. ex. genom att sly växer ut på åkrarna eller dräneringar och åkervägar förfaller. I den mån man därutöver vill tillgodogöra sig markens produktionsförmåga innebär detta en höjd ambitionsnivå – i och för sig en sak som vi gärna är med på. Men det är jordbrukspolitikens sak och inte någonting för en uppsiktslag. Eftersom vi ansett att det här är en ganska väsentlig fråga har vi inte kunnat ansluta oss till propositionens och utskottsmajoritetens förslag till formulering av 3 §. Jag yrkar därför bifall till reservationen 1.

Nästa reservation gäller villkoren för lantbruksnämndernas infordrande av vissa uppgifter från jordägarna, där vi yrkar på likformighet med lagstiftning i andra likartade fall. Vi menar alltså att vanhävden skall vara uppenbar eller åtminstone skall skäligen misstankar därom föreligga för att lantbruksnämnderna skall få hoppa in. Utskottsmajoriteten har anfört att man inte har anledning att anta annat än att nämnderna bara kommer att infordra uppgifter där de verkligen behövs. Jag har med mina erfarenheter från lantbruksnämnden inte heller någon anledning att tycka annorlunda i detta avseende. Men det finns som bekant byråkrater med tankgångar helt annorlunda än våra. Ingenting säger att lantbruksnämnderna alltid kommer att vara förskonade från den sortens folk. För kloka nämnder betyder alltså den formulering vi vill ha inte den minsta belastning i arbetet. När utskottsmajoriteten ändå motsätter sig vårt yrkande blir vi reserverar en aning tveksamma. Vi har uppriktigt sagt svårt att förstå varför man inte med några enkla ord vill ta bort möjligheterna för eventuella byråkratiska krumsprång på samma sätt som man inom andra områden funnit det lämpligt. Jag yrkar därför bifall till reservationen 2.

I anslutning till lagförslagets 9 § anför utskottet att det framstår som motiverat att anbefalla viss återhållsamhet med lagens tillämpning. Jag måste verkligen för egen del säga att jag finner det milt uttryckt kuriöst att samtidigt som man stiftar en lag uttala att lagen skall tas med en nypa salt. Som jag ser det skall en lag alltid tillämpas. Eventuella undantag skall byggas in i lagen på så sätt att det ges en ram inom vilken vederbörande som har att tillämpa den kan använda sitt sunda omdöme. Men jag kan inte vara med om att direkt anbefalla återhållsamhet vid tillämpningen. Det framgår för all del av propositionen att det är orimligt betungande åligganden för lantbruksnämnderna som man genom återhållsamhet med lagens tillämpning vill undvika. Men varför inte som vi föreslagit då ta in billighetskravet i lagtexten på en gång? Beroende på vår annorlunda syn på ambitionsnivån kan vi inte vara med om utskottets formulering av paragrafen. Vi upprepar därför att lagen skall gälla uppsikt över markens produktionsförmåga, över att marken hålls i hävd. Och åtgärder som vidtas med stöd av lagen skall bara avse den tid som behövs för att återställa hävden.

Eftersom vi anser att vår formulering av 9 § är bättre än utskottsmajoritetens yrkar jag därför till sist bifall till reservationen 3.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I samband med det nya lagförslaget om skötsel av jordbruksmark behandlas också en vpk-motion, som vill främja att staten aktivt stimulerar till ökat sambruk och kooperativa driftsformer i lantbruket.

Efterkrigstidens jordbrukspolitik har inte lämnat särskilt mycket utrymme för försök med andra ägande- och brukarformer än de individualistiska. Sammanslagning till stora privata enheter och hinder för många intresserade att ta över småbruk har varit dominerande drag. Det är lätt att finna exempel på hur denna medvetet gynnade egendomskoncentration gett bolag och storjordbrukare fördelar, samtidigt som den faktiskt befördrat lokala samhällens och bygders avfolkning. I 1800-talets Sverige var jordknappheten och de stora jordägarnas inflytande just de hinder som drev fram en stor del av emigrationen. I Sverige efter 1945 var det samma typ av egendomskoncentration – om också i en annan samhällelig ram och nu officiellt uppmuntrad av den statliga jordbrukspolitikerna – som ytterligare drev på den inrikes omflyttningen och glesbygdernas avfolkning.

Logiskt sett är det en aning märkligt, hur främmande atmosfären på officiellt håll varit mot sambruk och driftskooperation på jordbruksområdet. Att det skapats stora och centraliserade organisationer för distribution och beredning har betraktats som helt naturligt. Men i själva lantbruksdriften har allt slags kooperativt ägande och drivande blivit bannlyst.

Detta är faktiskt något som står i strid med gammal bondetradition. Sambrukande var inte bara en vanligen förekommande institution från tiden före skiftena, den har också levat kvar senare i form av kollektiva arbetsuppgifter vid utövande av allmänningsrättigheter och finns i små rester i form av speciella samfällighetsuppgifter.

Modern jordbrukspolitik har enligt vår mening alltför länge motarbetat sambrukstendenser. Man har byggt upp en romantiserad syn på familj jordbruket. Man har medvetet bortsett från problemet att en ekonomisk minimistorlek på ett familj jordbruk hela tiden växer och att därför även familj jordbrukstanken faktiskt kräver utslagning av folk från glesbygdens basnäring.

Man har också enligt vår mening medvetet bortsett från det problemet att när minimistorleken på ett familj jordbruk växer, blir tröskeln i form av kapitalengagemang också allt högre. Det avskräcker och hindrar många intresserade från att etablera sig, det sörjer för ett urval som är grundat på rikedom och det har i många fall gett upphov till ett besvärande skuldsättningsfenomen.

Nu åberopar utskottet att familj jordbrukstanken är den som enligt beslut av riksdagens majoritet skall dominera i svenskt jordbruk. Det må så vara. Men det handlar här inte om att ersätta en dominerande företagsform med en helt annan, utan det rör sig om ett större och övergripande mål: att dämpa avfolkningen i glesbygderna, som nu går mot en farlig bottenpunkt, att garantera ett underlag och ett någorlunda hyggligt socialt liv i drabbade bygder. Och med en sådan målsättning måste man väl ändå kunna stimulera till att i varje fall marginella delar av jordbruket går över till sambruksformer.

Man kan inte vara så fixerad vid det individualistiska och enligt min mening romantiserade familj jordbrukstänkandet, att man hellre ser att jordbruk läggs ner, mark förblir obrukad och befolkningsunderlaget minskar än att man låter några få procent av den svenska jordbruksmarken komma under kooperativa driftsformer.

Vi ser klart den dogmatiska och egoistiska syn som fått styra den officiella politiken när det gäller lantbrukets driftsformer. Den har inte haft sitt ursprung hos de små familj jordbrukarna själva. Den har varit i bolagens, godsens och maskinproducenternas intresse. På jordbrukets område är det tydligt, att det under efterkrigstiden gjorts stora felinvesteringar både i byggnader och maskiner. Det har varit ett nationalekonomiskt slöseri. Det har också lett till att mark ibland lagts för fåfot, därför att den vid individuell drift inte bedömts som lönsam.

För den politiken måste både de borgerliga och socialdemokraterna göras ansvariga. Det har varit en politisk miss av arbetarrörelsen i landet, att den låtit sig identifiera alltför mycket med en form för utpräglat kapitalistisk jordbruksrationalisering. Säkert har det kostat oss många röster från människor på landsbygden som naturligt bort känna samhörighet med arbetarpartierna.

Vi tror också att det har varit en miss av centern, att partiet varit så beroende av sin borgerliga ideologi att det hellre gynnat ägandekoncentrationen än velat driva tanken på kooperativa sambruk. Här har vi nu en chans att i utsatta bygder slå ett slag för åtminstone de vettigaste och mest praktiska delarna av centerns lokalsamhällestankar. Men intresset saknas tyvärr.

Nu talar utskottet i betänkandet om att man tidigare har tillstyrkt förbättringar av rationaliseringsstödet till samverkansföretag. Vad innebär då detta konkret? Vilka verkliga förbättringar har åstadkommit? Vi har i vår motion påpekat att när det i årets budgetproposition talas om informationsverksamhet och anslag till sådan via lantbruksnämnderna, så sägs där inte ett ord om sambruk. Den enda slutsats man kan dra är att utskottets tidigare yttrande var en undanmanöver och att man alls inte avser att uppmuntra driftssamverkan.

Samtidigt vet vi att det i vissa områden finns för liten produktion av t. ex. mjölk och vissa andra dagligvaror, samtidigt som arealer ligger outnyttjade och folk i regionen går arbetslösa. Så är ju förhållandet i många glesbygder i skogslänen. Det är inte lönsamt att producera där, säger man. För vem är det inte lönsamt? Kan det vara lönsamt och rationellt att hålla i gång en hel distributionsapparat för livsmedel åt dessa bygder, när man skulle kunna producera lokalt och regionalt och kunna ge ett visst mått av arbete i dessa hårt drabbade områden?

Om utskottet menar allvar med skrivningen om att den brukningsvärda jordbruksmarken bör utnyttjas för jordbruksproduktion, i synnerhet i de delar av landet där regionalpolitiska skäl talar för att man satsar på de s. k. arecella näringarna, då borde utskottet också vara mer intresserat av att främja tanken på sambruk. De satsningar som behövs för att sätta i gång eller fortsätta med jordbruksdrift blir väsentligt lättare att göra, om de delas av två,

tre eller flera och därtill får samhällets stöd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk:s motion 1470.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Vi är från arbetarpartiet kommunisternas sida inte bortskämda med att riksdagens utskott instämmer i tankegångarna i våra motioner. Därför noterar vi att jordbruksutskottet delar vår uppfattning att den brukningsvärda jordbruksmarken bör utnyttjas för jordbruksproduktion. Vi noterar denna självklarhet framför allt därför att de senaste årens jordbrukspolitik – de senaste decenniernas, skulle man kanske kunna säga – har gått ut på motsatsen, nämligen att plantera gran och tall på tegar där man under generationer odlat spannmål och kreatursfoder.

Instämmande i ord ger emellertid föga hopp om en ändrad inställning i sak. Utskottet håller nämligen benhårt fast vid att familj jordbruket skall vara den dominerande företagsformen. Man hade lika gärna kunnat skriva den *enda* företagsformen, eftersom man avvisar alla försök med andra företagsformer, exempelvis kooperativa sådana. Det är konservatismen upphöjd i kubik.

Jordbruksutskottets ledamöter är naturligtvis väl insatta i den process som pågått och pågår inom jordbruksnäringen. Ett av inslagen i denna process är det starkt stigande priset på jordbruksmark. Detta förhållande sätter effektiva spärrar för en fortsättning av familj jordbruk som företagsform i en framtid. Arv av jordbruksfastighet eller obegränsad tillgång på eget kapital är enda förutsättningarna för unga familjer att välja jordbrukarbanan. Detta faktum borde ha fått åtminstone utskottets socialdemokratiska ledamöter att överväga en annan inriktning för det svenska jordbruket.

Ett alternativ till den ägarkoncentration som sker inom jordbruket, där marken köps upp av kapitalstarka icke-jordbrukare – s. k. trottoarbönder – vore att understödja kooperativa brukningsformer.

Det är nämligen en paradox i det här sammanhanget att den kooperativa tanken, som tidigt slog rot och växte inom jordbrukarleden när det gällde inköp av utsäde, gödsel och andra nödvändigheter och när det gällde förädling och distribution av produkterna, aldrig har kommit längre. När det gäller produktionen, själva arbetet, avvisas alla propåer om att Kooperationen även på detta område skulle vara till fördel för majoriteten av den jordbrukande befolkningen och skall ges en rimlig chans till utveckling.

”Den självägande och självständige bonden” har gått till historien och återkommer aldrig. Hur mycket man än skärper bosättningsreglerna i jordförvärvslagen är det ekonomiska realiteter som avgör både ägar- och brukningsstrukturen i jordbruksnäringen. I stor utsträckning äger ju bankkapitalet jordbruket, trots det formella ägandet.

Därför, herr talman, måste jordbrukspolitiken läggas om så att både kraven på hög produktion och godtagbara inkomst- och arbetsförhållanden för den jordbrukande befolkningen uppfylls.

Vi har i vår motion 1447 krävt några aktiva åtgärder i den riktningen. Utöver vad jag redan anfört om kooperativa brukningsformer anser vi att statliga åtgärder är nödvändiga för att utöka den produktiva jordbruksarealen

genom att nyodla och – framför allt om man skall nå det syfte som man i propositionen säger sig vara intresserad av – att återställa gammal jordbruksmark i produktivt skick.

För det behövs en lagändring. Det framstår som en självklarhet att samhället måste ha både rätt och skyldighet att ingripa för att främja den näringsgren som kallas för modernäringen. I vårt yrkande nr 3 har vi satt tidsfristen för vanhävd – för det är ju vad det handlar om när produktiva resurser inte tillvaratas – till tio år.

Jag yrkar bifall till motionen 1447.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Helt enligt de riktlinjer för den svenska jordbrukspolitiken som togs av riksdagen hösten 1977 och som nu har trätt i kraft och helt i linje med den jordförvärvslag som har antagits denna vår och träder i kraft den 1 juli har vi nu att ta ställning till ett förslag beträffande en skärpning av skötseln av jordbruksmark. Jag vill gärna å utskottets vägnar välkomna detta förslag. Propositionen lades fram efter en enhällig utredning, och dess förslag ligger också helt i linje med utredningens formuleringar och tankegångar.

Det handlar naturligtvis här om ett försök till avvägning. Man vill behålla rättstryggheten och ändå bevaka samhällets intresse av att på ett riktigt sätt utnyttja våra naturresurser. Jag kan medge att det kanske alltså finns anledning att uppmärksamt följa utvecklingen och se om en ytterligare skärpning kan behövas. Jag tror dock att vi nu tar ett viktigt och värdefullt första steg i och med denna skärpning av jordhävdslagstiftningen, som träder i stället för den gamla vanhävdslagstiftningen.

Moderaterna har på ett par punkter i några reservationer uttryckt sin oro för att man skulle träda den enskildes intresse och rättstrygghet för när. Man har i sina formuleringar velat stanna ganska nära den gamla lagstiftningen.

Jag tror att utskottets majoritet har funnit ett väl avvägt ställningstagande. Om man skall vinna någonting med den nya lagstiftningen vore det äventyrligt att tillmötesgå de tankegångar som framförs i reservationerna. Från vpk:s och apk:s sida har man haft funderingar på att intensifiera samhällets engagemang för mera kooperativt ägande och kooperativa driftsformer. Det är naturligtvis förståeligt att man i alla sammanhang passar på att odla denna idé, även om den kanske inte precis hör ihop med skötseln av jordbruksmarken.

Jag har litet svårt att se att Jörn Svensson har något objektivt stöd för tre påståenden han gör här. Han säger att allt slags kooperativt ägande har blivit bannlyst. Hur kan han påstå detta? Han säger att man har motarbetat alla samarbets- och sambrukstendenser och att man hellre ser att marken läggs ner. Detta är mycket lösryckta och illa underbyggda påståenden. Jag tycker själv – och jag tror inte att utskottet har någon annan uppfattning på den punkten, i så fall får man anmäla det – att det inte alls är något fel att se till att man utnyttjar den kooperativa tanken i de sammanhang där det är möjligt. Men det märkliga är att jordbrukarna själva inte tycks vara särskilt entusiastiska för detta. Det har genom tiderna gjorts en rad försök i vårt land,

och efter en tid har det över lag visat sig att detta inte fungerar. Det finns ett och annat helt strålande exempel, och utskottet har för flera år sedan besökt ett sådant jordbruk och följt upp försöket, som kunde anses som mycket lyckat. Jag tänker på Gudhem i Västergötland. Det var en brödraskara som verkligen kunde samarbeta. Samarbetet byggde dock på den äldre broderns auktoritet och de övriga brödernas sätt att acceptera hans ledarskap, och detta företag lyckades. Sedan visar det sig att så fort nästa generation kommer är detta inte längre möjligt.

Det är svårt att från samhällets sida kommandera folk till samarbete och sambruksformer som de inte själva önskar. Det finns faktiskt, Jörn Svensson – och det fanns redan innan de nya riktlinjerna togs fram – vissa favörer i lån- och bidragsgivningen som sköts av lantbruksnämnden i de fall där man vill starta sambruksföretag. Men ändå, av någon underlig anledning, så utnyttjas inte detta mera.

Jag vill inte tillbakavisa fördelarna – samarbete och samförstånd måste alltid vara något gott i sig. Men om detta har alla dessa fördelar och undanröjer allt elände, vilket Jörn Svensson med sedvanliga överord påstår, är det ganska märkligt att den bruksformen inte kan hävda sig utan att hållas under armarna på särskilt sätt av samhället mer än vad familjejordbruket gör.

Detta är en svår och mycket komplicerad fråga. Jag tycker inte att den precis hör hemma under de fall där vi går in och ställer hårdare krav på brukningen i det befintliga ägandet. Jag är öppen för och intresserad av resonemang och konkreta förslag till hur detta skulle kunna uppmuntras i framtiden. Men jag ser inte att vi kan tvinga fram en bruksform som på ett alldeles speciellt sätt skulle hållas under armarna av samhället för att fungera, när det samtidigt visar sig att det är så blygsamt intresse för denna bruksform. Det finns inga som helst hinder, utan tvärtom finns det redan en del favörer för att starta sådana företag. Jag ser med intresse fram mot hur de som driver denna tanke på ett aktivt sätt skulle kunna inspirera genom att t. ex. visa på i realiteten lyckade företag. Det skulle jag respektera, men knappast de här löst påklustrade beskyllningarna att det skulle vara någon bannlysning eller finnas några hinder. Det är inte på det sättet, Jörn Svensson, och därför ramlar hela den argumenteringen.

Också Alf Lövenborg påstår att utskottet avvisar alla försök att understödja kooperativa företagsformer. Men det är inte riktigt. Man avvisar inga propåer i det avseendet.

Jag anser att det här lagförslaget innebär ett allvarligt och väl underbyggt försök att se till att all jord i vårt land brukas på ett sådant sätt att det står i samklang med brukningsprinciperna för den aktuella bygden. För att uppnå detta räcker det inte med att som man gör i den moderata reservationen kräva att man skall ta till vara jordens produktionsförmåga på ett någorlunda tillfredsställande sätt, utan här handlar det om att jorden skall hållas i en sådan hävd att det står i direkt samklang med vad som är praxis i bygden.

Herr talman! Jag tror att lagförslaget kan ses som ett bra första försök att få en skärpning till stånd på det här området och att undanröja en hel del av de

missförhållanden som nu finns och som har kunnat existera genom den tidigare lagstiftningen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag lyckte mig i Einar Larssons anförande kunna spåra något av en antydan till anmärkning över att frågan om sambruken kom upp i detta sammanhang. I den mån så var fallet och en sådan antydan fanns, vill jag påminna om att det är utskottet som har tagit upp samrådsmotionen i samband med det här ärendet, och det är detta som är orsaken till att vi måste debattera den nu. I och för sig har motionskravet endast ett indirekt samband med lagstiftningsärendet i övrigt och skall naturligtvis ses i ett vidare perspektiv.

Einar Larsson är inte nöjd med min bevisföring. Men vad är det då för en bevisföring han själv tillämpar? Jo, den består av verkligt lösliga påståenden om att jordbrukare inte är intresserade av samverkansformer av det här slaget. Till stöd för detta och som den verkligt kvalificerade bevisföringen drar han någon sorts historia, vars moral är den att om jordbrukarna inte har en patron över sig, så kan de inte klara någonting i samverkan. Det är bra märkligt att Einar Larsson så kapitalt underskattar detta folk, som har åstadkommit en konsumentkooperativ rörelse med miljoner medlemmar och en jordbrukskooperativ rörelse som är verksam på en rad olika områden, att han tror att de inte skulle vara i stånd att åstadkomma en driftskooperativ rörelse på lantbruksområdet. Att de inte gjort det måste rimligtvis bero på andra förhållanden, och vi skall granska en smula vilka dessa kan vara.

Einar Larsson sveper omkring sig med beskyllningar att vi kommer med lösliga påståenden om att man inte har uppmuntrat de här samverkansdriftsformerna. Men man har ju inte gjort det. Man har över huvud taget inte talat om dem. Man har inte informerat om att det går att få stöd även till sådana. Jag ställde i mitt inledningsanförande en direkt fråga om varför man inte gjort det. Jag kanske kan få svar på den frågan. Där ligger nämligen en del av problemet.

Sedan anklagar Einar Larsson mig för att komma med lättvindiga påståenden om att man hellre ser att jordbruksmark nedläggs än att man uppmuntrar sambruksformer. Men Einar Larsson, som en av de drivande i riksdagspolitiken på jordbrukspolitikens område, känner väl till att inte mindre än 50 000 brukningsenheter har lagts ner under de senaste tio åren här i Sverige? Skall vi inte dra några som helst slutsatser av den utvecklingen? Menar Einar Larsson att det är fullständigt berättigat att alla de här enheterna lagts ner, att det är försvarbart, att det är som det skall vara, att man inte borde ha gjort mera för att hålla dem vid makt?

Einar Larsson borde vara väl medveten om att han försöker slingra sig när han säger: Det finns ingenting som hindrar folk från att upprätta sådana här samverkansformer. Vi ser gärna att sådana kommer till stånd. Det är fullständigt frivilligt att skapa dem, men vi vill inte tvinga folk.

Så kan man väl ändå inte säga, om man inte är ute för att dölja det verkliga utgångsläget.

Einar Larsson vet mycket väl att markspekulationen har drivit upp priserna och försvårat för unga lantbruksintresserade människor att etablera sig. Han vet också vilken räntepolitik som förs i landet och vilka svårigheter det kan vara att etablera sådana här samverkansenheter, t. ex. genom markköp.

Sist men inte minst måste Einar Larsson veta att det är inte en fråga om att ge favörer och att det faktiska utgångsläget i dag inte är sådant att man ger favörer åt kooperativa samverkansformer. Det är ju ändå allmänt bekant att den ekonomiska föreningen som form för driftsföretag på detta område från både juridiska och andra synpunkter har betydligt större svårigheter att bekämpa. Till följd av de speciella juridiska regler som gäller kan de ekonomiska föreningarna betydligt sämre utnyttja förmåner än den traditionella typen av privat företagsamhet. Detta är också en faktor som man måste ta med i beräkningen. Det är därför man måste bryta igenom det motstånd som finns i många storjordbrukarkretsar mot just denna företagsform. Vad Einar Larsson med sina allmänna formuleringar här döljer är att det inom den lantbrukande klassen i samhället och även inom centerpartiet finns en motsättning, en spänning mellan de större och de mindre. De har faktiskt olika intressen, och de större har naturligtvis ett intresse av att motverka att de mindre sluter sig samman. Tyvärr har mycket av den ganska skoningslösa jordbruksrationaliseringen och utslagningen av småbruk faktiskt ägt rum med det tysta medgivandet hos en hel del av de större lantpatronerna och jordbrukarna. Där finns en intresse motsättning mellan smått och stort, varvid de kooperativa formerna skulle vara ett redskap för de små jordbrukarnas möjligheter att hävda sig i det klassamhälle, som också finns i lantbruket och på landsbygden.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Einar Larsson säger att jordbrukarna inte visat sig vara särskilt intresserade av samverkan. Jag tror att sanningen är den att man inte haft någon bestämd målinriktning och därför inte vidtagit radikala åtgärder för att befrämja statliga och kooperativa driftsformer också på jordbrukets område.

Nu antyder Einar Larsson att dessa ting egentligen inte hör hemma i detta sammanhang. Jag anser nog att sambandet är mycket klart. Som det tidigare sagts behandlas våra motioner i samband med föreliggande betänkande.

Jag skall ändå övergå till att titta litet på de förslag som här står inför avgörande. Utskottets talesman har en mycket stark tro på att de lagändringar som föreslås innebär att det kommer att ske stora förbättringar när det gäller skötseln och användningen av jordbruksmark.

Av två skäl hyser jag nog inte samma förtröstan; dels finns det för många kryphål, dels skapar man inte de materiella betingelserna. Hur skall man kunna åstadkomma de åtgärder som anges i utskottets betänkande, där det heter: "Jordbruksmark --- skall sålunda brukas så att markens produktionsförmåga tas till vara på ett ändamålsenligt sätt." På s. 3 punkten 3 under

tillämpningsbestämmelserna i betänkandet står det: "Har jordbruket på jordbruksmark, som är lämplig för jordbruksproduktion, lagts ned före nya lagens ikraftträdande, får lantbruksnämnden förelägga ägaren att åter ta marken i bruk, om det finns särskilda skäl till det och marken inte används för annat godtagbart ändamål."

Hur skall man nu åstadkomma detta? Gör man en inventering skall man komma fram till att många tusen jordbruk ligger för fåfot. Man har inte ens planterat skog på dem. De finns överallt i hela Norrland och de finns också i andra delar av riket. De har lagts ned därför att det förts en sådan jordbrukspolitik att brukarna inte haft möjlighet att leva på sin jord. Det är fråga om folk som nu jobbar i gruvor, inom massaindustrin, inom metallindustrin eller på annat håll men som ändå har sin fäderneärvda gård kvar. Skall de nu bötfällas eller straffas på annat sätt? Inte kommer det att lösa några problem. Det skulle heller inte innebära att god jordbruksmark som nu håller på att förvandlas till djungel skulle kunna återställas för sitt rätta ändamål. Jag kan, herr Larsson, inte finna att man med denna lag på något sätt kommer till rätta med den fruktansvärda kapitalförstörelse som sker på grund av att jordbruksmark inte används för sitt rätta ändamål. Hur har man egentligen tänkt sig att det här skall gå till i praktiken?

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Vi upplever nu ett fenomen som man då och då stöter på. När goda krafter försöker rätta till någonting som är felaktigt, får de en väldig kritik. Det sägs att det som föreslagits inte kommer att fungera och att det borde ha gjorts på annat sätt. Den som ingenting gör, gör ingenting fel.

Vi skall nu pröva hur den föreslagna ordningen fungerar. Jag sätter mycket större tilltro till detta förslag än vad Alf Lövenborg gör. Lantbruksnämnden får nu rätt att gå direkt in och ta itu med den mark som inte är hävdad som den bör vara enligt bygdens principer. Lantbruksnämnden kan då ge ägaren ett föreläggande: Var så vänlig och sätt marken i hävd eller arrendera bort den! I värsta fall kan lantbruksnämnden säga: Se till att marken avyttras till någon som är beredd att ta hand om den!

Detta är meningen med den här lagstiftningen. Om det visar sig att den inte fungerar, får vi fortsätta och försöka förbättra den. Jag tycker att detta är ett rejält försök att klara upp det här problemet. Det är i varje fall ännu för tidigt att döma ut det på det sätt som Alf Lövenborg gör.

Jörn Svensson gjorde en i långa stycken mycket riktig beskrivning över de svårigheter som de små jordbrukarna möter. Jag håller med honom när han beskriver de problem som jordbrukarna har att klara de höga markpriserna och åstadkomma förräntning av dessa osv. Men om det är svårt för en liten jordbrukare, måste det väl ändå vara lättare om några stycken sluter sig samman. Det finns, Jörn Svensson, inga som helst hinder för att de skall göra det. Jörn Svensson har inte på något som helst godtagbart sätt bevisat sina löst utkastade påståenden att sambruksformen är bannlyst och att den motarbetas på allt sätt. Om lantbruksnämnden inte informerar om att den möjligheten finns, så har den brustit i omsorg. Lantbruksnämnden har enligt sina

instruktioner hela den arsenal av medel som krävs när jordbrukare bestämmer sig för att slå sig samman i ett företag.

Jag har verkligen inte gjort några försök att slingra mig undan. Jag vidhåller att om man för att få ett sambruksföretag att fungera kräver absolut speciella stödformer, så skall man säga det rakt ut. Men det är i så fall inget särskilt gott betyg för den brukningsformen.

Sedan gör Jörn Svensson en jämförelse med jordbrukets föreningsrörelse. Jörn Svensson tycks vara lyckligt okunnig om förhållandena på detta område, och jag vill därför säga att det är en helt annan sak att organisera förädling, distribution och handel än att anpassa sig efter naturens, klimatets och markförhållandenas nyckfullhet. Det förhåller sig nämligen så, Jörn Svensson, med jord och djur att de inte alltid uppför sig som man kan läsa i någon lärobok eller på annat sätt studera sig till. Skötseln av ett jordbruk kräver ofta mycket svåra ställningstaganden, som brukaren får ta ansvaret för. Jag vill inte försvara det – jag bara konstaterar att det är på det sättet att om ett par tre jordbrukare är församlade, så har de litet olika uppfattningar om vad det gäller att fatta för beslut just i den speciella situation av klimatiska och andra till naturen bundna förutsättningar som föreligger. Och det är nog en väldigt viktig förklaring till att de här kolchoserna inte tycks fungera i Sverige.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! När det först gäller detta med nyckfullheten i olika produktionsgrenar, så borde väl det organisatoriska problemet i en produktionsgren med den typen av nyckfullhet ändå vara lättare att lösa eller i varje fall minst lika lätt att lösa, om man är flera som delar på ansvaret. Vi vet att det som gör jordbruk mindre attraktivt för människor är oregelbundenheten, de utsträckta arbetstiderna, topparna av arbetsbelastning osv. som man inte kan utjämna på annat sätt.

Men vi skall inte leka med ord, för det bästa beviset på att Einar Larsson själv representerar denna motvilja mot sambruksformen är hans vulgära sätt att argumentera. Han kallar det inte för sambruk, han kallar det t. o. m. för kolchoser. I hånfull ton använder han begreppet kolchoser om en svensk företeelse – en rysk term som för Einar Larsson naturligtvis ger mycket speciella associationer och med vilken han avser att skapa en särskild atmosfär kring diskussionen om driftkooperation i jordbruket. Vad höves oss mer till bevis om Einar Larssons fördomar och förhandsinställning! Och det är just de fördomarna och den förhandsinställningen som vi skall bekämpa.

Sedan är hela Einar Larssons försök till bevisning just en sådan här lek med ord, för han tar ju inte med i beräkningen det verkliga utgångsläget. Han står här och frågar mig: Skall vi då ha särskilda privilegier för sambruk?

Det är inte alls detta det är fråga om. Det är fråga om att bringa upp sambruksformen till paritet med andra, mer privatiserade driftformer, eftersom sambruksformen ju är missgynnad, juridiskt och ekonomiskt. För så lagkunnig är väl Einar Larsson, lika väl som jag, att han vet att en ekonomisk förening har helt andra krav på sig när det gäller redovisning, när

det gäller principerna för hur man vid värderingen skall uppta olika tillgångar och följaktligen också vilket utrymme som finns att tillskansa sig skattemässiga fördelar inom ramen för gällande lag. Det vet Einar Larsson, och han ger själv uttryck för det tysta motstånd, de tysta fördomar som finns mot denna driftform. Det har han ju bevisat här i dag – det står i riksdagens protokoll för all framtid, hans släng, hans åsnespark om "kolchoserna".

Sedan vill jag att Einar Larsson svarar på litet frågor från min sida, för jag har ställt flera sådana. Jag ställde i mitt inledningsanförande frågan varför det inte talas ett ord om sambruk i budgetpropositionen i samband med anslagen till lantbruksnämnderna.

Jag har också ställt en fråga som utgått från konstaterandet – som Einar Larsson knappast lär jäva – att antalet brukningsenheter och därmed antalet försörjda hushåll, som finns i det svenska jordbruket, under den senaste tioårsperioden minskat med 30 % – med 50 000. Då har jag ställt frågan: Är det enligt Einar Larsson en utveckling som var fullständigt oundviklig, någonting som inte i något sammanhang hade kunnat förhindras? Och det är mot den bakgrunden vi också ställt frågan: Är det möjligen så att ett ensidigt fasthängande vid kravet på att man skall ha bara familj jordbruk faktiskt skapat spärrar och skapat ekonomiska belastningar i form av de överinvesteringar som ofta blir fallet på sådana här små enheter? Kan det inte vara så – om man försöker se det sansat och objektivt – att det är en rätt sannolik faktor bakom denna väldiga utslagning? Och skulle inte denna utslagning åtminstone ha kunnat något mildras, om man mer positivt hade uppmuntrat samverkansformerna i stället för att – som tydligen är regeln i en del tongivande kretsar på jordbruksområdet – håna dem och kalla dem för kolchoser.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag skall anknyta till den frågeställning som Einar Larsson tog upp i sin replik till mig med anledning av att jag ifrågasatte hur den här lagändringen skulle kunna åstadkomma att man återför jordbruksmark till dess rätta ändamål.

Jag kan inte finna att utskottets talesman i sitt inlägg klarat ut hur all åkermark som är lämpad för jordbruksproduktion men som nu ligger för fåfot skall kunna återställas till produktiv åkermark. Och det är ju inte underligt – för med nuvarande principer för vår jordbrukspolitik går det inte. Som exempel på detta vill jag ta mitt eget län, men det kunde lika gärna vara något annat län i Norrland eller Mellansverige.

År 1956 utgjorde den brukade åkerarealen i Norrbotten ca 80 000 hektar. Nu är den ungefär hälften så stor. Tusentals nedlagda jordbruk håller alltså på att förvandlas till djungel. I många fall är det faktiskt sådana jordbruk som finns inom länets bästa jordbruksområden, såsom Tornedalen och liknande. Att det är omöjligt för enskilda människor att restaurera dessa jordbruk måste också Einar Larsson förstå. Det kan bara ske genom stora statliga insatser och genom samverkan och Kooperation.

Vår landshövding, som ju kläcker många goda idéer – och en och annan

dålig – förde för en tid sedan fram tanken på att man skulle odla upp stora myr- och mossmarker och etablera statliga jordbruk där. Mig förefaller det betydligt vettigare att man vidtar åtgärder för att återställa den jordbruksmark som tidigare använts för sitt rätta ändamål. Jordbruket är en basnäring, som skulle kunna ge många människor nya arbetstillfällen i områden som nu plågas av kris och arbetslöshet. Men för det krävs ett nytänkande på jordbrukspolitikens område. Lagändringar som i och för sig har en bra inriktning kommer ju, om det inte sker någonting annat jämsides med dem, att avsätta ytterst små resultat därför att de inte följs upp med andra åtgärder. Så är ju sanningen.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Det kan kanske ligga något i det som Alf Lövenborg säger här, att allt inte går att reparera. Jag skulle nu i ett önsketänkande gärna drömma om att de här åtgärderna hade vidtagits långt tidigare. Nu har vi på grund av andra omständigheter emellertid inte varit i en sådan politisk situation att vi har kunnat få fram detta förslag förrän nu, och det kan jag hålla med om är att beklaga. Därför får vi väl försöka göra det bästa möjliga av situationen. Låt mig säga till Alf Lövenborg att en del av de områden som han talar om väl får göras om till produktiv skogsmark, om detta är det lämpligaste förfarandet och om det inte går att göra om dem till produktiv åkerjord.

Jag vill än en gång betona att allt inte är så bra att det inte kan göras ännu bättre. Men jag blev litet stött i kanten av attityden därför att när man nu äntligen tar itu med någonting och tror sig kunna uträtta någonting vettigt, får man bara höra en massa kritik för att detta inte har hänt förr och för att det inte är bättre.

Sedan vill jag säga till Jörn Svensson att han ingenting har lärt och ingenting har förstått. Därför kommer jag inte heller att hålla fler anföranden i denna debatt i anledning av hans beskyllningar. När jag talar om svårigheten att fatta beslut i frågor som inte kan liknas vid de frågor som uppstår när man organiserar arbetet i en cykelverkstad eller i distribution, handel eller förädlingsindustri, då börjar Jörn Svensson tala om att det skulle vara mycket lättare om flera delade ansvaret för besluten. Men det är ju detta som är det svåra. Det är inte alls säkert att flera kan enas om sådana beslut. De är väldigt svåra att ta.

Eftersom jag tror att det är bortkastad tid att försöka få Jörn Svensson att förstå detta, skall jag nöja mig med att låta dessa funderingar stå kvar för alla dem som förstår vad det handlar om.

Jörn Svensson talade om mina fördomar. Jag har inte alls några fördomar mot sambrukstanken. Men jag har studerat förhållandena i fyra fem länder där den här idén i större utsträckning är genomförd i praktiken. Jag har inte fått sådana erfarenheter att jag kan säga att detta är ett system som passar för Sverige. Jag skall vara försiktig så att inte Jörn Svensson blir så hemskt förolämpad över att jag använder adekvata termer för vad det handlar om. Det skall jag alltså undvika i fortsättningen, för jag har verkligen ingen avsikt att förolämpa någon. Jag har som sagt studerat sambruk i de länder där man

mera konsekvent har försökt driva sådana. De bygger i princip alltid på den patron som Jörn Svensson anser vara så förhållig – en ganska hård centralstyrning. Och då kan det gå. Men tro inte att delägarna är särskilt nöjda eller lyckliga eller att de känner det medansvar och den medbestämmanderätt som de kanske har drömt om.

Därefter har inte bara jag utan hela utskottet studerat de försök som har gjorts i Sverige. Vi har också medverkat till att ge sådana jordbruksföretag vissa favörer framför jordbruksföretag som drivs av *en* familj. Och ändå blir det märkligt nog ingen genomgripande utökning av de samägda jordbrukens antal. Det är detta som jag uttrycker min förvåning över. Och jag har med hänsyn till Jörn Svenssons hårda anklagelser efterlyst en förklaring till varför detta inte fungerar. Med den enorma dynamik som enligt Jörn Svensson finns i denna brukningsform är det förvånande att det inte finns fler lyckade exempel. Den ekonomiska föreningen har klara favörer bokföringsmässigt och skattemässigt jämfört med familjeföretaget. Det är alltså också ett helt felaktigt resonemang som Jörn Svensson för i det avseendet.

Sedan frågades det: Varför försvann 50 000 brukningsdelar? Vi har varit rätt eniga om att det svenska jordbruket måste undergå en viss strukturrationalisering. Det kan man kanske beklaga bl. a. från regionalpolitisk synpunkt. Men hur Jörn Svensson kan komma fram till att två eller tre eller fem familjer skulle kunna klara sig på ett jordbruk som inte klarar att försörja en familj, förstår jag inte.

Jag tror inte att det tjänar mycket till att fortsätta debatten, och därför kommer jag att nöja mig med dessa inlägg. Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall först be att få säga rent ut att jag tycker att det är litet dålig stil av Einar Larsson att håna sina motståndare i en debatt med att säga – tydligen i brist på andra argument – att de ingenting begriper och inte är värda att tala med. Det är inte en debattnivå som anstår Einar Larsson. Må vara att man går på varandra hårt och skarpt i en argumentation och att man ibland också utdelar en och annan rallarsving, men den typen av nedvärdering tycker jag faktiskt att Einar Larsson skall hålla sig för god till. Jag tror honom om att ha bättre argument än så om han anstränger sig en smula.

Sedan gillar jag inte heller hans sätt att vulgarisera sakinnehållet i sina argument, och jag skall speciellt uppehålla mig vid det sista han sade. Han ville pådyvla oss som är för uppmuntrandet av sambruksformer att vi på en enhet som inte kunde bära en familj skulle vilja ha fem eller sex familjer. Det måste väl ändå Einar Larssons intelligens säga honom att det inte alls är det som vi avser.

Vad frågan gäller är om det i ett läge där minimistorleken på en rationell och bärkraftig enhet liksom investeringskraven ständigt stiger är bättre att låta 50 000 enheter, var tredje jordbrukare i landet, gå ur produktionen. Einar Larsson anser uppenbarligen det i kraft av sina fördomar mot sambrukstanken, vilka han på ett mycket avslöjande sätt här har givit klart uttryck för: Är

det bättre än att säga att det kanske finns en alternativ företagsform, som vi bör uppmuntra? Denna alternativa företagsform kan kanske skapa större och rationellare driftsenheter än vad de små familjejordbruken kan göra, i synnerhet i glesbygder med dåliga arronderingsförhållanden. Med hjälp av detta slags jordbrukare, som med samhällets stöd bättre kan klara av de kapitalinvesteringar det är fråga om, hade vi kanske något kunnat dämpa denna utveckling. Att den tanken tydligen inte ens faller Einar Larsson in tar jag, logiskt och rättvist, som ett uttryck för att han står för en åskådning som innebär att jordbruksmark hellre må läggas ner och vart tredje jordbrukshushåll hellre må gå ifrån lantbruket än att man intar en positiv hållning till sambruksformen.

ALF LÖVENBORG (apk) kort genmäle:

Herr talman! I sin senaste replik till mig lät Einar Larsson litet mer resignerad när han skulle skildra denna lagändrings välsignelser. Nu sade Einar Larsson att all nedlagd åkermark naturligtvis inte kan återställas och talade mer om att plantera tall och gran. Men det gör man redan nu, så beslutsamhetens friska hy övergår i eftertankens kranka blekhet. Jag tolkar det som att Einar Larsson också inser att den lagändring som han pläderat för inte kommer att medföra några större förändringar.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Alf Lövenborg har här tagit upp en del frågor som jag vill kommentera, eftersom hans uppfattning stämmer ganska väl överens med min i dessa frågor.

Det är inte så förfärligt många år sedan som vi inom jordbruket brottades med mycket svåra överskottsproblem. Det var svårt att få avsättning för vår produktion ute på världsmarknaden, och från samhällets sida uppmuntrade man på alla sätt jordbrukarna att ta åkrar ur bruk, framför allt mindre brukningsdelar eller sådana tillhörande större brukningsenheter som låg på ett sådant sätt att de inte lönade sig att bruka.

Den som tog enheter ur bruk fick inte några bidrag, men man drog sig för att plantera skog på jorden, precis som Alf Lövenborg här har talat om. Det låg ju många generationers arbete bakom den uppodlade jord som det nu var dags att lägga ner. Man kunde inte hålla jorden i bästa skick eftersom man inte brukade den i produktionen, men den fanns där och man hindrade den från att växa igen med sly och annat. De gjorde just vad vi i våra moderatreservationer har kallat att hålla jorden i hävd.

Bönderna menade att om de planterade skog på marken, var den för all framtid borta ur jordbruksproduktionen, då kunde man inte ta tillbaks den igen. Nu har försök i framför allt Östergötland – det är dem jag känner till – visat att det går fortare än man anat att återföra skog till jordbruksjord. Men jag vet inte hur det ligger till på andra håll, absolut inte i Alf Lövenborgs trakter. Jag tror dock att det där ingalunda är enkelt att, om det skulle vara nödvändigt, återföra skog till jordbruksproduktion.

I bl. a. Föreanta staterna har det provats ett institut som kallas jordbank.

Tisdagen den
29 maj 1979

*Skötsel av jord-
bruksmark*

Jordägarna tar jorden ur produktionen men håller den i en sådan hävd att man ögonblickligen kan ta den i funktion igen, om det blir underskott ute på världsmarknaden. Det utgår en mycket liten ersättning för besväret att hålla jorden i hävd, men ingenting därutöver. Vad vi menar är att vi skall kunna hålla jorden i hävd. Det är inte alls fråga om någon ersättning. Men jordbrukspolitiken svänger gång på gång, och försörjningsläget svänger likaså. Därför skall vi ligga litet lågt, och det är därför som vi talar om att hålla jorden i hävd.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Hans Wachtmeister m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Wachtmeister begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Hans Wachtmeister m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Wachtmeister begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 241

Nej - 48

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Hans Wachtmeister m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Wachtmeister begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Hans Wachtmeister m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Wachtmeister begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 239
Nej - 50

Nr 160

Tisdagen den
29 maj 1979

Skötsel av jordbruksmark

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Hans Wachtmeister m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Wachtmeister begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Hans Wachtmeister m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Wachtmeister begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 240
Nej - 49

Mom. 4-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 7

TALMANNEN: Propositioner ställs särskilt i fråga om vardera av de motionsyrkanden som behandlas i detta moment.

Motionen nr 1447 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1447, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 7 såvitt avser motionen nr 1447 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträk-

Nr 160

Tisdagen den
29 maj 1979

Bokföring av underhållslån

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 276

Nej – 10

Motionen nr 1470 av Lars Werner m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1470, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 7 såvitt avser motionen nr 1470 av Lars Werner m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 275

Nej – 14

§ 2 Föredrogs

Näringsutskottets betänkanden

1978/79:39 med anledning av propositionen 1978/79:100 i vad avser vissa anslag inom ekonomidepartementets verksamhetsområde jämte motion

1978/79:40 med anledning av regeringens skrivelse 1978/79:129 med överlämnande av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses årsredovisning

1978/79:46 med anledning av propositionen 1978/79:169 med förslag till lag om yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg jämte motion

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 3 Bokföring av underhållslån

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:35 med anledning av motioner om bokföring av underhållslån.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 35 behandlas bl. a. vpk-

motionen 396 i den del som avser redovisningsregler för allmännyttiga bostadsföretag beträffande de s. k. underhållslånen. Vpk föreslår i motionen att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna att redovisningsregler för allmännyttiga bostadsföretag bör vara så utformade att föreskrifter om likvidationsskyldighet o. d. inte skall hindra att underhållslån söks och används. Redan då möjligheten att erhålla särskilda lån för att finansiera underhållsåtgärder infördes framhölls från vårt håll de svårigheter som redovisningsmässigt var förenade med detta för många allmännyttiga bostadsföretag. Men framför allt tryckte vi på att dessa lån, liksom hyresförlustlånen, borde bli ränte- och amorteringsfria eller efterges i sin helhet.

Nu har utskottet anslutit sig till den uppfattning som kommer till uttryck i motionerna från s, c och vpk, nämligen att det införda systemet med underhållslån snarast måste kompletteras med lagbestämmelser, som ger bostadsföretagen möjlighet att utnyttja den nya låneformen utan att likvidationsskyldighet eller liknande effekter uppstår. Motionerna har alltså tillstyrkts. Detta är naturligtvis bra och skulle inte behöva medföra ytterligare kommentarer, om det inte vore så att man vid alla tillfällen bör rikta uppmärksamheten på andra sidor av underhållslånen och på konsekvenserna för de allmännyttiga bostadsföretagen och deras hyresgäster då lånen skall återbetalas.

Här vill jag då anknyta till det särskilda yttrande som moderaterna har fogat till utskottsbetänkandet. I detta utvecklar moderatledamöterna ett resonemang, som på sitt sätt är väldigt klagande men samtidigt helt avslöjande för deras bostadspolitik. De säger med vissa omskrivningar att de allmännyttiga bostadsföretagen med ekonomiska problem – och det är som bekant de flesta – skulle få gå i konkurs. I klartext: Avrusta allmännyttan!

Moderaterna säger vidare att det inte är rimligt att statsmakterna ger ökade subventioner till företagen i syfte att vidmakthålla hyreslägenheter. I klartext: Sälj ut allmännyttans lägenheter! Man upprepar sina tidigare påståenden om att frågan om ökad frihet och dispositionsrätt i boendet skulle vara avhängig eller beroende av bostadsrätt eller direktägande av lägenheter. Det handlar alltså – som vanligt från moderathåll – om att göra allt flera bostäder till en handelsvara.

Om man däremot vill att bostaden skall vara en social rättighet – och det vill vpk – då måste man satsa mer på ett ökat stöd från statsmakternas sida, ett riktat stöd till de kommunala, allmännyttiga bostadsföretagen.

Hyresgästernas, de boendes, krav går tvärtemot vad moderaterna föreslår inte främst ut på att de själva skall få äga sina bostäder. De boendes krav i detta sammanhang går främst ut på att få mer att säga till om i sitt boende, inte att få äga husen eller enskilda lägenheter. De boendes krav på att få mer att säga till om går mycket bra att realisera inom ramen för hyresboendet, och ett omfattande arbete i den riktningen pågår som bekant också i samråd med allmännyttan och dess hyresgäster. Det är självfallet nödvändigt att detta arbete skyndas på och underlättas för att man i snabb takt skall kunna bygga ut hyresgästinflytandet även på det privata området.

Ännu angelägnare är emellertid i dag för hyresgästerna – inte minst mot bakgrund av nya signaler om stora kraftiga hyreshöjningar i höst och vid kommande årsskifte – att stoppa nya hyreshöjningar genom ett kraftigt ökat stöd till allmännyttan. Det är i linje med det som vpk har föreslagit att underhållslånen till de kommunala allmännyttiga bostadsföretagen skall avskrivast. Det är i linje med det som vpk har föreslagit att hyresförlustlånen för allmännyttan skall efterges i sin helhet. Och det är i linje med det som vpk har föreslagit gynnsammare finansieringsvillkor för allmännyttan och bostadskooperationen.

Herr talman! Allt fler uppgifter har under senare tid framkommit om allmännyttans högre kostnader jämfört med andra bostadsföretag. Dessa högre kostnader har man som bekant därför att man har en speciell roll och speciella uppgifter, därför att man bedriver fastighetsförvaltning av sociala skäl och inte av vinstskäl, därför att de allmännyttiga bostadsföretagen utgör viktiga instrument för en social bostadspolitik.

Jag yrkar bifall till civilutskottets hemställan i betänkande nr 35.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Tore Claeson ställde yrkande om bifall till utskottets hemställan. Det råder tydligen inga motsättningar som skall föranleda någon omröstning.

Vi lägger här fram ett förslag som vi har arbetat fram i utskottet. Riksdagen godtog systemet med underhållslån, och genom att vi i praktiken ställdes inför fullbordat faktum var det självklart för oss i utskottet att bostadsföretagen också skulle kunna utnyttja underhållslånen. Vad avsikten slutligen var från regeringens sida vet jag inte. Vi tolkade emellertid bostadsministern så att hon också hade denna mening. Hon förde ju ett resonemang om att utrymme skulle skapas – redovisningsmässigt – genom avlyft av hyresförlustlån. Utskottet trodde dock inte på det påståendet.

Eftersom propositionen inte innehöll några redovisningar i sakfrågan fick vi skjuta upp ärendet i den här delen för att själva ta fram fakta. Det centrala var att kontrollera om påståendet i propositionen var riktigt eller om utskottets tvivel på detta var sakligt grundat. SABO bistod med en utredning, som visade att det inte skulle hjälpa ens om vi strök alla hyresförlustlånen på en gång. Därmed var utgångspunkten given för utskottet – antingen skulle vi ändra på redovisningsreglerna på något sätt eller också skulle vi acceptera konsekvenserna.

Vi har undersökt vad vi hade att välja på. En möjlighet var att bygga vidare på särreglerna för bokföring av paritetsslån. Ett annat förslag var att ändra på likvidationsbestämmelserna i aktiebolagslagen. Ett tredje förslag var att få till stånd en lösning såsom för Uddeholmslånen. Ett fjärde förslag som kom fram var att man skulle kunna aktivera reparationskostnaderna – ett förslag som dock inte vidhölls. Till slut såg vi dock som en realistisk lösning bara det första av de här nämnda alternativen, nämligen att bokföra enligt paritetsslånemodellen.

Vi hade helt klart för oss genom sakkunskap från bokföringsnämnden att

inte heller denna lösning stämmer med de principer som fått uttryck i bokföringslagen. Därför stod utskottet inför att väga de bostadspolitiska bedömningarna mot detta. Utgången var då från vår sida given – att man inte ville offra syftet med underhållslånen för de företagsekonomiska principerna. Det stod för bokföringsnämnden helt klart att detta var den faktiska beslutssituationen, och man konstaterade, att eftersom man stod inför ett fullbordat faktum med underhållslån så fick man, genom ett politiskt beslut, tillgripa andra än rent företagsekonomiska bedömningar. Utskottets beslut var mot denna bakgrund enhälligt. Det enda som förvånat oss är, att bostadsdepartementet så lätt avfärdade de här centrala frågorna och lät utskottet göra det grundläggande arbete som i normala fall borde ha redovisats i propositionen.

Vi har alltså varit ense om slutsatserna i utskottet. Moderaterna har dock lagt till ett särskilt yttrande. Innehållet i detta är kort och gott, att hyreshus som inte bär sig skall göras om till ägarlägenheter eller föras över till bostadsrätt. Vi har i betänkandet haft att ta ställning till på vilket sätt vi skall bokföra underhållslånen. Jag ser därför inget skäl att gå in i en allmän bostadspolitisk debatt med anledning av vad moderaterna skrivit i sitt särskilda yttrande. Jag har bara velat lämna denna redovisning av civilutskottets arbete med att få fram ett förslag till hur underhållslånen skall bokföras.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Lånegränsen för bostadslån vid nybyggnad

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:39 med anledning av motion om lånegränsen för bostadslån vid nybyggnad.

I detta betänkande behandlades den med anledning av propositionen 1978/79:209 om ändring i bostadsbeskattningen, m. m. väckta motionen 1978/79:2687 av Wiggo Komstedt (m) och Allan Gustafsson (c), vari hemställts att riksdagen beslutade höja lånegränsen för statliga bostadslån till enskilda ägare av flerfamiljshus till 92 % vid nybyggnad.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:2687 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Maj-Lis Landberg, Magnus Persson, Roland Brännström och Per Olof

Tisdagen den
29 maj 1979

*Lånegränsen för
bostadslån vid
nybyggnad*

Håkansson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2687.

PER BERGMAN (s):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 39 behandlas en motion om lånegränsen för bostadslån vid nybyggnad. Motionärerna – en moderat och en centerpartist – hemställer att riksdagen skall besluta att höja lånegränsen för statliga bostadslån till enskilda ägare av flerfamiljshus till 92 % vid nybyggnad. Frågan om lånegränserna behandlade riksdagen för nästan exakt två månader sedan, och då beslöts med bifall till en socialdemokratisk motion att lånegränsen för statliga bostadslån vid nybyggnad skulle sänkas från 92 % till 85 % från den 1 juli 1979. Därmed skulle gränsen vid nybyggnad bli densamma som vid ombyggnad. Eftersom socialdemokraterna stod bakom beslutet i mars i år, finner vi nu ingen anledning att återigen pröva den i motionen upptagna frågan.

Motionen har väckts med anledning av propositionen 1978/79:209 om ändring i bostadsbeskattningen, m. m. Frågan om bostadslån vid nybyggnad behandlas emellertid inte i denna proposition. Däremot konstaterar budget- och ekonomiministern på s. 30 i propositionen att lånegränserna vid ombyggnad och nybyggnad – efter riksdagens nyligen fattade beslut – åter är enheliga i fråga om enskilt ägda hyreshus. Jag måste säga att jag tycker att budgetministern noterar detta med en viss tillfredsställelse, och det kan man ju förstå – genom riksdagens tidigare fattade beslut sparar statsverket minst 30 milj. kr. per år.

Nu har i proposition nr 209 förslag lagts fram om höjning av lånegränsen till 92 % vid ombyggnad av enskilt ägda hyreshus. Avsikten härmed är att den propositionen skall uppskjutas till hösten. Hur det då kommer att gå med den står skrivet i stjärnorna.

Som framgår av den socialdemokratiska reservationen vid civilutskottets betänkande kommer riksdagen att behandla propositionen under hösten. Eftersom några sakliga skäl inte finns att ändra riksdagens tidigare i år fattade beslut och då riksdagen senare under hösten kommer att utifrån bl. a. bostadsbeskattningens utgångspunkter få behandla frågan om bostadslån vid ombyggnad av enskilt ägda hyreshus, finner vi reserverat att några skäl inte finns att stödja motionsförslaget. Motionen har inget samband med förslaget i propositionen utan är tillkommen för att rätta till den fadäs som tydligt begicks av några ledamöter från centerpartiet, moderaterna och folkpartiet vid riksdagens beslut i mars.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

TORÉ CLAESON (vpk):

Herr talman! Riksdagens beslut nyligen att sänka lånegränsen för nybyggnad av privata hyreshus var enligt vpk:s mening ett steg i rätt riktning och f. ö. att återgå till vad som gällde innan en borgerlig regering kom till makten. Som väntat har detta beslut inte lämnat de borgerliga någon ro, och nu föreligger

*Lånegränsen för
bostadslån vid
nybyggnad*

ett betänkande enligt vilket utskottsmajoriteten ånyo vill ge privata fastighetsägare bättre villkor.

Då de borgerliga partierna minskade behovet av egna insatser för privata byggherrar från 15 % till 8 %, innebar det en ökad subvention, speciellt riktad till privata fastighetsägare. Den nuvarande situationen på bostads- och hyresmarknaden kännetecknas av rekordlåg nyproduktion av flerfamiljshus, skyhöga hyror i nyproduktionen och automatiska höjningar av hyrorna i hela bostadsbeståndet. Denna situation är resultatet av en medveten bostadspolitisk linje, där kraven från det privata näringslivet och starka kapital- och bankintressen blivit vägledande för de borgerliga regeringarna. Här har frågan om bostadsfinansieringen och lånegränserna för bostadslån stor betydelse.

Vänsterpartiet kommunisterna har i olika sammanhang föreslagit förändringar som inte är föremål för behandling i detta betänkande, men jag vill ändå erinra något om innehållet i våra förslag. Vpk föreslår en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar genom enhetslån med lång amorteringstid samt till låg och fast ränta från en statlig bostads- och samhällsbyggnadsbank. Dessa lån skall då utgå till allmännyttiga bostadsföretag och sådana bostadsrättsföreningar som nu kan få 99-procentig belåning.

I avvaktan på genomförandet av ett sådant förslag anser vpk dels att bostadslån inte skall utgå för ny- eller ombyggnad av enskilt eller av därmed jämställda bostadsrättsföreningar ägda flerfamiljshus eller småhus som inte skall bebos av låntagaren, dels att den garanterade räntan för bostadslån till allmännyttiga bostadsföretag och bostadskooperationens bostadsrättsföreningar fastställs till högst 3 % för en till 60 år förlängd lånetid, dels att den garanterade räntan för utestående lån m. m. till allmännyttiga bostadsföretag och dessa bostadsrättsföreningar inte skall trappas upp årligen, som nu sker.

Jag har, herr talman, velat erinra om dessa förslag i direkt anslutning till diskussionen om lånegränser för bostadslån vid nybyggnad för att peka på de åtgärder som på sikt måste genomföras på finansieringsområdet som ett led i en social bostadspolitik.

Jag yrkar bifall till reservationen vid civilutskottets betänkande nr 39.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Under något år har vi haft en bostadsbelåning för nybyggnad av enskilt ägda flerbostadshus som uppgått till 22 % inom en gräns som satts vid 92 %. Som utskottets vice ordförande nämnt, ändrades gränserna i det bostadspolitiska beslut riksdagen fattade för någon tid sedan. I det betänkandet som nu behandlas föreslår civilutskottet att man skall återgå till 22/92 i stället för 15/85 som det senaste beslutet innebär.

I reservationen görs konstaterandet att en önskad samordning – här avses det förslag som finns i propositionen 209 – lika gärna kan åstadkommas på 15/85-procentnivån, och det är riktigt.

Skillnaden är bara att majoriteten anser att det skall vara 22/92 och

*Avskaffande av
ungdomsfängelse-
straffet*

reservanterna 15/85. Vi lär inte kunna övertyga varandra om vilket som är det riktiga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på den här punkten.

Tore Claesson redovisade på nytt vpk:s förslag till bostadsfinansieringssystem. Den diskussionen hade vi i den bostadspolitiska debatten, och jag tänker inte vid detta tillfälle gå in i den på nytt.

Nu nöjer jag mig alltså med att yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Bergman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 39 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Bergman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 149

Nej – 141

§ 5 Avskaffande av ungdomsfängelsestraffet

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1978/79:38 med anledning av propositionen 1978/79:212 om ändring i brottsbalken, m. m. (avskaffande av ungdomsfängelsestraffet m. m.) jämte motion.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Justitieutskottets betänkande med anledning av regeringens proposition om ändring i brottsbalken innehåller några frågor av kriminalpolitiskt intresse värda en utförlig kommentar – om tiden hade tillåtit det. Den mest betydelsefulla delen av ärendet, nästan av sådan betydelse att man skulle kunna beteckna den som en milstolpe i den kriminalpolitiska utvecklingen i vårt land, handlar om avskaffandet av det till tiden obestämda ungdomsfängelsestraffet.

Nu förhåller det sig på det sättet att det förekommer ett brett upplagt utredningsarbete med anknytning till det straffrättsliga påföljdssystemet i vårt land. Man skulle därför kanske ha kunnat tycka att frågan om

ungdomsfängelsestraffets avskaffande borde ha hanterats i ett mera övergripande sammanhang. Det råder emellertid fullständig enighet, inte bara inom justitieutskottet utan över huvud taget bland kriminalpolitikens intressenter, om att det är angeläget från kriminalvårdssynpunkt att detta tidsbestämda straff avskaffas så snart som möjligt, helst som det har bedömts kunna ske utan att annat utredningsarbete påverkas av ett sådant beslut.

Ungdomsfängelse infördes 1935, alltså för något mer än 40 år sedan, för yngre lagöverträdare som gjort sig skyldiga till brott av viss svårighetsgrad och som ansågs vara mottagliga för och kunna tillrättaföras med uppfostrings- och utbildningsåtgärder. Ungdomsfängelsestraffet var alltså ett explicit uttryck för den s. k. vårdideologin inom kriminalvården. Den tidens allmänna frihetsberövande straff var olämpliga, och de vanliga fängelserna saknade resurser för att tillgodose ungdomarnas behov och vårdens genomförande. Det nya straffet var tidsbestämt – något som låg naturligt i dess syfte att bibringa den unge uppfostran och utbildning på en individuell grund. Den dömda kunde dock inte kvarhållas mer än högst fyra år i anstalten.

Tyvärr blev ungdomsfängelsestraffet av olika skäl mera svårhanterligt än vad dess tillskyndare hade tänkt sig. Under årens lopp har såväl i lag som i praxis skett åtskilliga förändringar i verkställigheten av ungdomsfängelsestraffet. Redan detta kunde motivera ett övervägande av straffets avskaffande.

Viktigare är emellertid den utveckling som skett inom kriminalvården efter det att ungdomsfängelse infördes i det svenska påföljdssystemet och som kommit att innebära att straffverkställighetens utformning efter hand kommit att få en mera individualpreventiv inriktning även när det gäller det ordinära fängelsestraffet. Prioriteringen av de öppna verkställighetsformerna har också kommit att gälla samtliga påföljdsarter.

Utvecklingen har sålunda medfört att skillnaderna i verkställighets-hänseende mellan ungdomsfängelse och andra frihetsberövande påföljder successivt har utjämnats för att slutligen genom kriminalvårdsreformen 1974 helt bortfalla. När man nu utmönstrar ungdomsfängelsestraffet ur påföljdssystemet är detta motiverat av den principiella skillnad som kvarstår, nämligen tidsbestämtheten i ungdomsfängelsestraffet i förhållande till de tidsbestämda straffen. Den främst psykiska påfrestning som tidsbestämtheten i straffet innebär strider mot de kriminalpolitiska värderingar som kommit att läggas till grund för utvecklingen under senare tid. Detta synes ha varit avgörande för det förslag som nu förelägges riksdagen för beslut. Däremot torde det vara en alltför halsbrytande slutsats att förmoda att ungdomsfängelsestraffets avskaffande har någon grund i den tveksamhet beträffande den s. k. vårdideologins effekter och lämplighet som kommit till uttryck under senare år. I varje fall har justitieutskottet i sitt ställningstagande inte påverkats av sådana diskussioner.

Herr talman! Av det sagda framgår att utskottet är enigt i sitt tillstyrkande av regeringens förslag. Jag anhåller att riksdagen biträder utskottets hemställan.

*Avskaffande av
ungdomsfängelse-
straffet*

Tisdagen den
29 maj 1979

*Avskaffande av
ungdomsfängelse-
straffet*

ERIC JÖNSSON (s):

Herr talman! Det var dåvarande justitieministern Lennart Geijer som 1974 tillsatte en utredning med uppdrag att utreda frågor i anslutning till avskaffande av påföljden ungdomsfängelse. Frågan om avskaffandet av ungdomsfängelsestraffet kan sägas ha haft sin grund i ett krav från den allmänna opinionen. Jag vet att många socialdemokratiska föreningar reste detta krav. Man gjorde det därför att man kunde konstatera av erfarenheterna att anstaltsbehandlingen och anstaltsvården i allmänhet inte hade fått någon avsedd effekt.

I den proposition som ligger till grund för det utskottsbetänkande som vi nu behandlar tas det upp förslag från ungdomsfängelseutredningen som vunnit bred anslutning under remissbehandlingen och som inte hindrar en inledd översyn av påföljdssystemet. Förslaget innebär, som redan nämnts av Bertil Lidgard, att ungdomsfängelsestraffet avskaffas. Vidare föreslås vissa ändringar i brottsbalken som främst syftar till att göra frihetsstraffen färre och kortare. Framför allt gäller det för unga lagöverträdare.

Ett av ungdomsfängelseutredningens förslag som är rätt väsentligt behandlas emellertid inte i propositionen, nämligen förslaget om den s. k. tillsynsdomen. Detta kan sägas vara ett förslag i fråga om utformningen av frivårdspåföljderna. Anledningen till att förslaget inte finns med i propositionen är enligt departementschefen att remissinstanserna har ställt sig kritiska till det. Jag tycker emellertid att förslaget inte helt bör komma bort i den fortsatta hanteringen av frågan om påföljdssystemet.

Ungdomsfängelseutredningen hade till uppgift att försöka finna påföljder som kunde ersätta ungdomsfängelsestraffet. Vi försökte således att finna en påföljd som hade en sådan beskaffenhet att den kunde tjäna som en mellanform mellan traditionell frivård och fängelsestraff. Förslaget om tillsynsdom var utredningens förslag till lösning av den i direktiven angivna uppgiften att till någon del försöka ersätta ungdomsfängelse med kriminalvård i frihet.

Förslaget om tillsynsdom innebar kriminalvård i frihet med en intensiv övervakning i kontrollsyfte. Vi menade att grundläggande för en sådan övervakning borde vara att övervakaren håller god kontakt med klienten, att han håller sig underrättad om var klienten bor, var han har sin huvudsakliga sysselsättning och hur hans livsföring i övrigt är.

Jag tror att det är viktigt att framhålla att den tilltänkta tillsynsdomen också skulle utgöra en hjälpfunktion för den dömda. Höga krav ställdes på frivårdens sociala verksamhet.

Det är klart att en intensiv övervakning enligt förslaget skulle ha ställt stora krav på övervakaren, som enligt utredningen skulle vara en tjänsteman inom skyddskonsulentorganisationen och som vid sin sida skulle ha en biträdande övervakare som enligt utredningen borde vara lekman. Jag hoppas att de ökade kraven för övervakaren inte har varit avgörande när remissinstanserna gjort sina negativa ställningstaganden.

Att jag för min del trots att ungdomsfängelseutredningens förslag om tillsynsdom inte finns med i regeringens proposition ändå kan tillstyrka den,

beror på att dels skärps verkställighetsinnehållet i skyddstillsynen upp och blir fastare, dels utreds som redan tidigare nämnts påföljdssystemet ytterligare. Jag hoppas att utredarna kan hämta en del uppslag i ungdomsfängelseutredningens betänkande.

Jag vill med det anförda, herr talman, instämma i det bifallsyrkande som Bertil Lidgard har ställt.

Avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggspension, m. m.

Med detta anförande, i vilket Inger Lindquist (m) instämde, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggspension, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1978/79:25 med anledning av propositionen 1978/79:202 om avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggspension och arbetsskadeförsäkringen under åren 1980–1984, m. m. såvitt propositionen hänvisats till utskottet, jämte motioner.

I propositionen 1978/79:202 (socialdepartementet) hade regeringen såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att anta de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension,

2. lag om procentsats för uttag av avgift under åren 1980–1984 till arbetsskadeförsäkringen,

4. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,

5. lag om ändring i lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

6. lag om ändring i lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m.,

7. lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,

8. lag om ändring i lagen (1970:742) om lönegarantiavgift,

9. lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift,

10. lag om ändring i lagen (1960:77) om byggnadsforskningsavgift,
11. lag om ändring i lagen (1973:372) om arbetsgivaravgift till arbetslöshetsförsäkringen och det kontanta arbetsmarknadsstödet,

12. lag om ändring i lagen (1975:335) om arbetsgivaravgift till arbetsmarknadsutbildningen,

13. lag om ändring i lagen (1975:358) om vuxenutbildningsavgift,

14. lag om ändring i lagen (1961:300) om avgift till sjöfolks pensionering.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

”I propositionen föreslås att avgiften till försäkringen för tilläggs pension (ATP) under åren 1980–1984 höjs årligen med 0,25 % av det avgiftsgrundande löneunderlaget. Därmed kommer ATP-avgift för nämnda år att tas ut med resp. 12,00, 12,25, 12,50, 12,75 och 13,00 %.

Avgiften till arbetsskadeförsäkringen föreslås höjd från nuvarande 0,25 % av lönesumman till 0,60 % för femårsperioden 1980–1984.

I propositionen föreslås att konstnärer och andra som uppbär vissa statliga beskattade bidrag skall kunna tillgodoräkna sig bidragen som pensionsgrundande inkomst inom den allmänna försäkringen. Den som betalar ut bidragen föreslås bli skyldig att betala de avgifter till bl. a. socialförsäkringarna som belöper på bidragen.

Dagpenning som utgår till frivilliga inom försvaret föreslås bli pensionsgrundande.

Vidare föreslås att underlaget för arbetsgivarnas avgifter till socialförsäkringarna och näraliggande ändamål utsträcks till att omfatta även naturaförmån i form av fri bil. Samtidigt föreslås värdet av bilförmånen bli beaktat vid beräkning av sjukpenninggrundande och pensionsgrundande inkomst inom den allmänna försäkringen.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1980.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2548 av Erik Hovhammar m. fl., vari såvitt nu var i fråga hemställtts att riksdagen beslutade avslå propositionen,

1978/79:2549 av Nils Hörberg (fp),

1978/79:2551 av Per-Eric Ringaby m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1, 2 och 4) hemställtts att riksdagen beslutade att

1. med avslag på propositionen i motsvarande del fastställa ATP-avgiften för åren 1980–1984 till oförändrat 11,75 % av det avgiftsgrundande löneunderlaget,

2. med avslag på propositionen i motsvarande del fastställa avgiften till arbetsskadeförsäkringen till 0,50 % för åren 1980–1984, samt

4. avslå förslaget om utvidgning av underlaget för beräkning av arbetsgivarnas avgifter till socialförsäkringen till att omfatta även naturaförmåner i form av fri bil,

1978/79:2552 av Lars Schött (m),

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:222 av Rune Torwald (c) och Karl-Eric Norrby (c),

1978/79:257 av Bo Lundgren m. fl. (m),

1978/79:873 av Hans Gustafsson (s),

1978/79:1230 av Filip Fridolfsson m. fl. (m), vari hemställtts att riksdagen

hos regeringen skulle anhålla om förslag som befriade arbetsgivare från att erlägga socialförsäkringsavgift till sjukförsäkring och folkpensionering för arbetstagare som fyllt 65 år.

1978/79:1808 av Arne Magnusson m. fl. (c) och

1978/79:1810 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att förmån i form av fri bil från den 1 juli 1979 skulle inräknas i underlaget för uttag av arbetsgivaravgifter.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande avgifter för försäkringen för tilläggs pension med bifall till propositionen 1978/79:202 i motsvarande del och med avslag på motionen 1978/79:2548 i motsvarande del och motionen 1978/79:2551, yrkandet 1. anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggs pension.

2. beträffande avgifter för arbetsskadeförsäkringen med bifall till propositionen i motsvarande del och med avslag på motionen 1978/79:2548 i motsvarande del och motionen 1978/79:2551, yrkandet 2. anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om procentsats för uttag av avgift under åren 1980–1984 till arbetsskadeförsäkringen.

3. besluta att till riksmötet 1979/80 uppskjuta behandlingen av propositionen i vad den avsåg förslaget till ändring av 19 kap. 4 och 7 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring.

4. beträffande utvidgning av underlaget för beräkning av arbetsgivaravgifter m. m. med bifall till propositionen i motsvarande del och med anledning av motionen 1978/79:1810 i motsvarande del samt med avslag på motionen 1978/79:2548 i motsvarande del och motionen 1978/79:2551, yrkandet 4, anta följande lagförslag med undantag av övergångsbestämmelserna, nämligen

a) förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring i vad förslaget inte berörts under mom. 3 ovan och med den ändringen av ingressen till lagförslaget som föranleddes av utskottets hemställan under samma moment.

b) förslaget till lag om ändring i lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

c) förslaget till lag om ändring i lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring. m. m.,

d) förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

e) förslaget till lag om ändring i lagen (1970:742) om lönegarantiavgift.

f) förslaget till lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift.

g) förslaget till lag om ändring i lagen (1960:77) om byggnadsforskningsavgift.

h) förslaget till lag om ändring i lagen (1973:372) om arbetsgivaravgift till arbetslöshetsförsäkringen och det kontanta arbetsmarknadsstödet.

Tisdagen den
29 maj 1979

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

i) förslaget till lag om ändring i lagen (1975:335) om arbetsgivaravgift till arbetsmarknadsutbildningen,

j) förslaget till lag om ändring i lagen (1975:358) om vuxenutbildningsavgift,

k) förslaget till lag om ändring i lagen (1961:300) om avgift till sjöfolks pensionering,

5. beträffande ikraftträdandet av utvidgningen av underlaget för beräkning av arbetsgivaravgifter m. m. med bifall till propositionen i motsvarande del och med avslag på motionen 1978/79:1810 i motsvarande del anta övergångsbestämmelserna i de under mom. 4 nämnda lagförslagen.

6. beträffande befrielse från arbetsgivaravgifter för vissa arbetstagare avslå motionen 1978/79:1230,

7. beträffande arbetsgivarnas uppgiftslämnande avslå motionen 1978/79:2552,

8. beträffande tid för ingivande av arbetsgivaruppgift avslå motionen 1978/79:222,

9. beträffande ställföreträदारansvar för arbetsgivaravgifter avslå motionen 1978/79:873,

10. beträffande översyn av socialförsäkringarnas inkomstbegrepp avslå motionen 1978/79:1808,

11. beträffande slopande av bostadsförmån som underlag för beräkning av egenavgifter avslå motionen 1978/79:257,

12. beträffande plan för lika folkpensionsförmåner oberoende av civilstånd avslå motionen 1978/79:2549.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande avgifter för försäkringen för tilläggs pension av Per-Eric Ringaby (m) och Blenda Littmarck (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1978/79:2551, yrkandet 1, och med anledning av motionen 1978/79:2548 i motsvarande del samt med avslag på propositionen 1978/79:202 i motsvarande del anta av reservanterna framlagt förslag till lag om procentsats för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggs pension,

2. beträffande avgifter för arbetsskadeförsäkringen av Per-Eric Ringaby (m) och Blenda Littmarck (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1978/79:2551, yrkandet 2, och med anledning av propositionen i motsvarande del samt med avslag på motionen 1978/79:2548 i motsvarande del anta av reservanterna framlagt förslag till lag om procentsats för uttag av avgift under åren 1980–1984 till arbetsskadeförsäkringen,

3. beträffande utvidgning av underlaget för beräkning av arbetsgivaravgifter m. m. (såvitt avsåg bilförmån) av Per-Eric Ringaby (m) och Blenda Littmarck (m) som ansett

dels att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1978/79:2548 i motsvarande del och motionen 1978/79:2551, yrkandet 4, och med anledning av propositionen i motsvarande del samt med avslag på motionen 1978/79:1810 i motsvarande del

a) dels avslå förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avsåg 3 kap. 2 §,

dels anta ingressen till lagförslaget med den ändring som föranleddes härav och av utskottets hemställan under mom. 3,

dels anta 11 kap. 2 § och 19 kap. 1 § lagförslaget med den ändringen att ordet "bil" skulle utgå ur lagrummen,

b) dels avslå förslaget till lag om ändring i lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avsåg 3 § första stycket och 4 §,

dels anta ingressen till lagförslaget med den ändring som föranleddes härav,

dels anta lagförslaget såvitt avsåg 3 § tredje stycket,

c) dels avslå förslaget till lag om ändring i lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m., såvitt avsåg 4 §,

dels anta ingressen till lagförslaget med den ändring som föranleddes härav,

dels anta lagförslaget såvitt avsåg 2 §.

d) avslå de i propositionen under 7–14 upptagna lagförslagen,

dels att utskottet under 5 – under förutsättning av bifall till reservanternas hemställan under 4 – bort hemställa

att riksdagen skulle beträffande ikraftträdandet av utvidgningen av underlaget för beräkning av arbetsgivaravgifter m. m. med bifall till propositionen i motsvarande del och med avslag på motionen 1978/79:1810 i motsvarande del anta övergångsbestämmelserna i de under mom. 4 a)–c) ovan nämnda lagförslagen,

4. beträffande ikraftträdandet av utvidgningen av underlaget för beräkning av arbetsgivaravgifter m. m. (såvitt avsåg bilförmån) av Sven Aspling, Helge Karlsson, Eric Marcusson, Börje Nilsson, Ralf Lindström, Christer Nilsson och Lars-Åke Larsson (samtliga s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1978/79:1810 i motsvarande del och med anledning av propositionen i motsvarande del anta

a) övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring i den lydelse reservanterna föreslagit, innebärande att lagen skulle träda i kraft såvitt avsåg 11 kap. 2 § första stycket i) och m) och 19 kap. 1 § sista stycket den 1 januari 1980 och i övrigt den 1 juli 1979,

b) övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring i den lydelse reservanterna föreslagit, innebärande att lagen skulle träda i kraft såvitt avsåg 3 § första stycket och 4 §

Tisdagen den
29 maj 1979

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

den 1 juli 1979 och i övrigt den 1 januari 1980 och att lagen skulle tillämpas första gången vid bestämmande av pensionsgrundande inkomst för år 1979,

c) övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m. i den lydelse reservanterna föreslagit, innebärande att lagen skulle träda i kraft såvitt avsåg 4 § den 1 juli 1979 och i övrigt den 1 januari 1980,

d) övergångsbestämmelserna till de under mom. 3 d-k angivna lagförslagen i den lydelse reservanterna föreslagit, innebärande att lagen skulle träda i kraft den 1 juli 1979.

5. beträffande befrielse från arbetsgivaravgifter för vissa arbetstagare av Per-Eric Ringaby (m) och Blenda Littmarck (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1978/79:1230 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Sven Aspling, Helge Karlsson, Eric Marcusson, Börje Nilsson, Ralf Lindström, Christer Nilsson och Lars-Åke Larsson (samtliga s).

SVEN ASPLING (s):

Herr talman! På hösten 1977 lade riks-försäkringsverket fram en utredning med alternativa förslag om en nödvändig förstärkning av avgifterna till ATP för att inte AP-fonden på sikt skall tömmas.

Riks-försäkringsverkets utredning visade att utan en höjning av avgifterna är vi redan 1986 framme vid en situation, då arbetsgivarnas avgifter med nuvarande avgiftsuttag inte längre räcker till för att betala pensionerna. Vi skulle då få lov att börja använda fondräntan för att klara pensionsutbetalningarna, och så småningom skulle man få lov att ge sig på fondkapitalet. Beräkningar visade att fonden då skulle vara förbrukad om ca 20–25 år.

Redan under värriksdagen i fjol var en proposition i avgiftsfrågan anmäld. Den kom aldrig. Som i så många andra viktiga frågor var den Fälldinska regeringen även i denna fråga handlingsförlamad. Borgerligheten kan nu inte längre fly från verkligheten. Folkpartiregeringen har fått lov att lägga fram förslaget om en avgiftshöjning. Man har därvid stannat vid riks-försäkringsverkets lägre alternativ, som innebär en höjning av avgifterna från nuvarande 11,75 % med 0,25 % årligen fram till 1984, då avgiften skall vara uppe i 13 %.

Det betänkande som nu föreligger från socialförsäkringsutskottet behandlar således en för de äldres trygghet utomordentligt viktig fråga. Vi har i ett särskilt yttrande till betänkandet understrukit att gjorda uttåtelser till de äldre måste hållas. Det får inte råda någon som helst tvekan på den punkten.

Det brukar på borgerligt håll ofta talas om att vårt svenska välfärdssamhälle byggts upp under stor enighet. Hur det förhöll sig med enigheten då det gällde

ställningstagandet till vår tids största sociala trygghetsreform kan det finnas särskild anledning att erinra om denna vår, då vi kan fira 20-årsminnet av riksdagens beslut om ATP-reformens genomförande. För borgerligheten kan det knappast vara något minnesrikt jubileum med hänsyn till den kamp man förde mot ATP-reformen. För det svenska folket är det däremot en milstolpe i trygghetspolitikens historia som är värd att minnas.

I år passerar vi en annan viktig milstolpe i anslutning till ATP-reformen. 1979 är nämligen det historiska året då ATP för första gången kan ge full ålderspension. Man skall emellertid komma ihåg att de gynnsamma övergångsreglerna för varje år betytt mycket för de äldre generationerna. Härtill kommer att pensionssystemet i princip varit i full funktion från början för dem som uppbar förtids- och familjepension. Det innebär att det för änkor, barn och förtidspensionärer skapats en tidigare okänd trygghet.

Låt mig i detta sammanhang erinra om att i år utbetalas närmare 15 miljarder kronor till över 1,2 miljoner ATP-pensionärer.

Striden om ATP gällde en stor social och ekonomisk rättvisefråga – rätten till en allmän lagfäst tilläggspension. Men striden gällde också frågan om vem som skulle äga inflytande och bestämmanderätt över pensionssystemet, dess fondbildning och utveckling. Det gällde om privatintressena eller samhällsintressena skulle få avgöra utformningen av ATP-systemet.

Den våldsamma kampanj som de borgerliga partierna då förde med det privata näringslivets aktiva stöd mot ATP var avslöjande. Framför allt var det den allmänna pensionsfonden som blev utgångspunkten för angreppen. Den utmålades som det stora hotet mot framtiden. Spöklikt påminner kampanjen mot AP-fonden för 20 år sedan om dagens kampanj mot löntagarfonder. Var skulle vi stått i dag utan det gemensamma sparande som AP-fonden inneburit? I själva verket blev AP-fonden grunden för 1 miljon nya bostäder på tio år, för skolor, för daghem, sjukhus och annan kommunal service, som i olika avseenden varit av grundläggande betydelse för välfärdssamhällets utbyggnad. Av särskild betydelse har AP-fonden varit för näringslivet, inte minst för de mindre och medelstora företagen. AP-fonden uppgår i dag till över 130 miljarder kronor. Tar man del av allmänna pensionsfondens årsredogörelser finner man klara belägg för vilken avgörande betydelse AP-fonden spelat då det gällt att bygga ut såväl den industriella som den offentliga verksamheten.

Men läget har radikalt förändrats under de snart tre årens borgerliga regeringsinnehav. Med ett budgetunderskott som snart är uppe i 50 miljarder kronor per år blir hotet mot vår sociala trygghet en realitet. Den finanspolitik de borgerliga regeringarna fört har medfört att det gemensamma sparandet raserats. I stället har utvecklingen medfört ett kraftigt ökat privat sparande, främst hos de större företagen och bankerna. Med andra ord har det skett en väldig omfördelning, en kapitalöverföring till förmån för de privata kapitalägarna.

Mellan 1976 och 1979 har den offentliga sektorns andel av det totala bruttosparandet minskat från 30 till 6 %. Under samma tid har företagens andel av sparandet ökat från 26 till 46 %. En ledande affärstidning –

Avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggspension, m. m.

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

Affärsvärlden – kommenterar detta på följande sätt i nr 17 år 1979: "De väldiga statliga budgetunderskotten är ett tecken på djupgående förändringar i svensk ekonomi. De borgerliga håller på att vinna tillbaka vad striden egentligen stod om i ATP-frågan."

Vi har i vårt särskilda yttrande understrukit att det är nödvändigt att inleda en utveckling som innebär en förstärkning av det offentliga sparandet. Den ekonomiska politiken måste läggas om för att det sociala reformarbetet skall vila på fast och säker grund. Med ett underskott i statens budget som är mångdubbelt större än sparandet i AP-fonden, så finns det sannerligen anledning att känna oro för framtiden.

AP-fonden tillkom för att vara en buffert och en utjämnande faktor då det gällde förskjutningar i ålderssammansättningen och för att klara pensionsutbetalningarna även vid konjunkturnedgångar och andra störningar. Inte minst nu, när antalet ATP-pensionärer växer för varje år och de enskildas pensioner blir större, är det av avgörande betydelse att AP-fonden kan hållas intakt.

Det är därför nödvändigt att avgifterna höjs. Till den av riksförsäkringsverket föreslagna höjningen säger arbetsgivarna nej. Man förklarar sig vilja vänta till 1984. Konsekvenserna av att inte nu företa en höjning av avgifterna har jag redan redovisat. Att moderaterna nu säger nej till en angelägen höjning av avgifterna överraskar inte. Man har detta år sagt nej i praktiskt taget varje avgiftsfråga hittills, bl. a. till den nödvändiga höjningen av avgiften till delpensioneringen. Allt fler företrädare för de borgerliga och arbetsgivarna angriper nu den sociala tryggheten. Det hindrar inte att man sedan talar om att välfärdssamhället byggs upp i stor enighet – hur illa detta än skorrar. Vakthållningen kring ATP är sannerligen lika viktig i dag som tidigare!

Det är inte min uppgift, herr talman, att gå in på de övriga frågor som socialförsäkringsutskottets betänkande behandlar. Låt mig emellertid understryka att den föreslagna höjningen av avgiften till arbetsskadeförsäkringen är nödvändig för att inte arbetsskadefonden skall förbrukas. Även här möter vi en social trygghetsreform av stor betydelse, som vi måste slå vakt om.

Som bekant föreslog företagsskatteberedningen att förmånen att för privat bruk få disponera en arbetsgivaren tillhörig eller av honom förhyrd bil skall inberäknas i underlaget för uttag av arbetsgivaravgifter. Vidare föreslogs att bilförmånen skulle beaktas vid beräkning av pensionsgrundande inkomst till ATP och vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst.

Redan under den allmänna motionstiden vid föregående riksmöte väckte vi från socialdemokratiskt håll en motion i denna fråga. Motionen avsågs av riksdagens borgerliga majoritet under hänvisning till att ett regeringsförslag i frågan var att vänta under 1978. Något sådant förslag förelades aldrig riksdagen under föregående år. Regeringens handlingsförklaring var uppenbar även då det gällde denna fråga. Under den allmänna motionstiden vid innevarande riksmöte har vi därför väckt en ny motion i frågan.

Nu har regeringen kommit till samma slutsats som vi anfört i våra motioner och sett sig föranlåten att lägga fram förslag på grundval av

företagsskatteberedningens betänkande. På grund av den långa fördröjningen av detta ärende är det angeläget att de nya bestämmelserna träder i kraft så snart som möjligt. Vi har i andra sammanhang föreslagit betydande besparingar i regeringens utgiftsförslag och en rad inkomstförstärkningar i syfte att komma till rätta med det växande budgetunderskottet. Den utvidgning vi föreslagit av underlaget för beräkning av arbetsgivaravgifterna ingår i våra förslag till inkomstökningar för budgetåret 1979/80 och beräknas leda till en ökning av statsinkomsterna med 450 milj. kr. nästa budgetår. I reservation nr 4 har vi föreslagit att bestämmelserna skall träda i kraft vid ingången av budgetåret 1979/80. Även de nya reglerna på förmånssidan bör träda i kraft den 1 juli 1979. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen. På övriga punkter ber jag att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 25.

Herr talman! Det betänkande som riksdagen nu behandlar gäller framför allt frågan om att trygga ATP-systemets framtida utveckling och därmed skapa garantier för att inte underlaget för pensionerna urholkas. De växande grupper som ATP-systemet omsluter har en självklar rätt till den trygghet de genom ATP själva varit med om att bygga upp. För socialdemokratin är det en självklarhet att både slå vakt om de trygghetsreformer som byggts upp och också gå vidare för att fördjupa och bygga ut den sociala tryggheten för de många människorna. Det finns anledning att understryka detta då vi nu har att ta ställning till denna viktiga avgiftsfråga vid en tidpunkt som nära sammanfaller med 20-årsminnet av riksdagens beslut om ATP-reformens genomförande.

PER-ERIC RINGABY (m):

Herr talman! I dag är det en ganska tråkig dag för svenska folket. Riksdagens majoritet avser tydligen att helt i onödan besluta höja ATP-avgifterna under fem år framöver. Till 1984 års utgång skall avgifterna upp 1,25 procentenheter, vilket innebär att 2–3 miljarder kronor under perioden 1980–1984 skall plockas från näringslivet, plockas från kommuner och landsting, från statens egen sektor, plockas från kulturarbetarna.

Samtidigt vet alla i denna kammare – eller borde veta – att staten under samma tid måste betala tillbaka minst samma belopp som den nu tar ut i höjda avgifter till berörda avgiftsbetalare, som kommer att få svåra problem just därför att de sociala avgifterna stiger. Hur kan Sveriges riksdag fatta ett så oklokt beslut?

Utskottsmajoriteten säger att ATP-systemets möjligheter att klara gjorda pensionsutfästelser är beroende av fortsatt utbyggnad av produktionsapparaten. Detta är helt riktigt. Men hur skall investeringsförmågan och investeringsviljan i svenskt näringsliv, som i dag är nästan obefintliga, kunna förbättras med ytterligare höjda produktionskostnader? Hur länge skall det dröja innan alla riksdagspolitiker börjar förstå att det inte är pengar som fattas till investeringar utan att det är lönsamheten som saknas? Politiker och ekonomer utanför detta hus har länge insett detta och varnar för framtiden. Men de partier som står bakom utskottsmajoriteten bara blundar för detta

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

faktum. Undra på att riksdagens anscende ständigt sjunker bland näringslivets folk. Civilkuraget är dåligt i den här kammaren.

Observeras bör också att nästan alla remissinstanser som tillstyrkt en höjning av ATP-avgifterna betonar att de gjort det av försäkringstekniska skäl – de har inte gjort någon totalekonomisk bedömning av effekterna av höjda avgifter. Riksdagen har dock att göra denna totalbedömning.

Många remissinstanser har avstyrkt en höjning av ATP-avgiften. LRF t. ex., som har en stor dominans av centerpartister i sin organisation, säger att om man höjer ATP-avgiften måste man sänka någon annan avgift i motsvarande grad. Det är en klok uppfattning. Varför delas den inte av centerpartisterna i riksdagen?

När vi nu alla här i kammaren vet, eller borde veta, att bara ett starkt, konkurrenskraftigt och lönsamt näringsliv kan klara våra kostnader, kommer ständigt höjda avgifter bara att försämra möjligheterna för näringslivet att betala vår sociala trygghet, försämra möjligheterna för kommuner och landsting att klara barnomsorgen och äldreården, försämra möjligheterna för kulturarbetarna att fungera som fria företagare och klara sig själva.

Det är svårt att vara musiker i dag, säger den kända pianisten Inger Wikström i en intervju. Och hon fortsätter: Sverige är låst byråkratiskt. Se bara på AMS:s senaste utspel. Förbjuder man den privata artistförmedlingen, innebär det ett stryptag på hela Sveriges musikliv. De höga sociala avgifterna på 36 % som läggs ovanpå bruttogagera innebär redan de minskade engagemang för musiker och artister.

Riksdagens majoritet tänker nu salta på avgifterna ytterligare och därmed klampa vidare på den ökända och rent asociala Pomperipossavägen. De partier som står bakom ideliga höjningar av arbetsgivaravgifterna brukar försvara sig med att höjda avgifter skall avräknas på lönerna vid avtalsförhandlingarna. Denna filosofi är ännu mer orimlig, eftersom den innebär att löntagarna ensamma får betala hela kalaset.

AP-fonderna har i dag en omfattning på nära 150 miljarder kronor – inte 130 miljarder kronor, herr Aspling – och är därmed en av Europas största fondbildningar. Och de kommer att växa ända till 1995. Ännu 1990 kommer AP-fonderna enligt riksförsäkringsverkets egna beräkningar att tillsammans med avgifterna ha 21 miljarder kronor mera i inkomster än i utgifter för pensioner och administration. Fonden är då nära 400 miljarder kronor stor – med oförändrade avgifter, de som vi har i dag. Varför då, ärade kammarledamöter, besluta om ännu högre avgifter redan nästa år? Det är som att höja bilförsäkringarna i dag därför att man tror att det blir ökade trafikskador 1990.

Många politiker talar gärna i olika sammanhang om decentralisering, men när det gäller AP-fondernas jättelika ekonomiska maktkoncentration är de vanliga decentraliseringsdebattörerna ganska tysta. 35 000 kr. har varje förvärvsarbetande i vårt land inestående i AP-fonderna, men inte ett öre kan en enda löntagare få ut av dessa pengar trots att det sägs att det är löntagarnas pengar. Detta borde vara ett observandum för många när man i dag talar om löntagarfonder.

De politiker i denna kammare, främst från socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna, som kan tänkas försöka sig på konststycket att betrakta ett nej till höjda ATP-avgifter i dag som ett hot mot pensionärernas pensioner – herr Aspling gjorde det nyss – borde besinna sitt ansvar. Det är ständiga höjningar av ATP-avgiften utan att andra avgifter samtidigt sänks som är ett allvarligt hot mot pensionärerna.

Moderata samlingspartiet är ytterst angeläget om att trygga pensionärernas pensioner. Det var vi som en gång i tiden lade grunden för våra folkpensioner. Det är vi som undan för undan har förbättrat folkpensionen. Det var vi som lyckades framtinga pensionstillskotten till de äldre människor som socialdemokraterna glömde bort när ATP beslutades 1959. Därför, herr talman, är vi moderater mycket angelägna om att ATP-systemets verkliga garant, det svenska näringslivet, också skall ges en god chans att betala våra sociala förmåner. Och då skall man enligt vår uppfattning inte lägga ytterligare bördor på produktionen. Utskottsmajoritetens förslag är däremot, jag förmodar omedvetet, äventyrligt för pensionärerna.

I reservationen I föreslår vi oförändrade avgifter under tiden 1980–1984. Jag yrkar bifall till denna reservation.

Sedan mycket kort om de andra reservationerna: Reservation nr 2 gäller avgifter för arbetsskadeförsäkringen, och där är situationen en helt annan. Den försäkringen ersätter den gamla yrkesskadeförsäkringen och ger ett betydligt bättre skydd än den gamla försäkringen. Därför behövs en höjning av avgiften. Men det räcker med en höjning på 0,5 procentenheter, inte 0,6 som utskottsmajoriteten föreslår. Även här går vi på LRF:s linje.

Reservation nr 3 gäller en utvidgning av underlaget för beräkning av arbetsgivaravgifter till att gälla förmånen av fri bil. Vi tycker att pensionskommitténs förslag till ändringar av reglerna för ATP, som f. n. bereds inom regeringskansliet, skall komma fram först, innan vi tar ställning i denna fråga.

I reservation nr 5 slutligen vill vi moderater i utskottet ytterligare poängtera utskottsmajoritetens uppfattning att en enhetlig åldersgräns på 65 år skall införas när det gäller skyldighet att erlägga arbetsgivaravgifter.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till samtliga moderatresorvationer och i övrigt till utskottets hemställan.

SVEN ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Tiden medger inte annat än att med några fakta slå fast hur mycket uppseendeväckande och ovederhäftigt som herr Ringaby under några flyende minuter lyckades prestera.

Riksförsäkringsverkets förslag är grundat på behovet och önskvärldheten av en jämn ökningstakt när det gäller avgifterna. Om man nu inte företar en höjning, måste man längre fram höja avgifterna så mycket mera. Påståendet att vi inte behöver företa någon höjning innebär i verkligheten att man inte är beredd att ta ansvar för att trygga ATP-reformens framtida utveckling och därmed utfästelserna till pensionärerna. Hur moderaterna än söker argumentera är detta den faktiska innebörden av deras ställningstagande när man nu,

Avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggs pension, m. m.

Tisdagen den
29 maj 1979

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

liksom arbetsgivarna, säger nej till en nödvändig avgiftshöjning. Samtidigt underlåter man att tala om vad konsekvenserna av detta nejsägande blir för det sociala trygghetssystem som vi har byggt upp i vårt land. I verkligheten är det fråga om ett mycket allvarligt angrepp på våra grundläggande sociala trygghetsreformer. Jag kan försäkra herr Ringaby att vakthållningen kring ATP är och förblir en av de allra viktigaste uppgifterna för arbetarrörelsen.

Jag skall också ställa några frågor till herr Ringaby. Vill herr Ringaby bestrida vad som i riks-försäkringsverkets utredning slås fast, nämligen att avgiftsinkomsterna utan en avgiftshöjning redan 1986 inte längre skulle räcka till för att täcka pensionerna utan att ränteinkomsterna skulle få tas i anspråk? Vill herr Ringaby förneka att AP-fonden vid oförändrat avgiftsuttag skulle vara helt förbrukad om ca 20–25 år? Tala klarspråk, och sök inte komma undan denna avgörande fråga genom konstruerade resonemang om att man kan uppskjuta en oundviklig avgiftsförstärkning! ATP-pensionärerna har verkligen anledning att känna stor oro efter det anförande som herr Ringaby denna kväll har hållit här i riksdagen.

Herr Ringaby talade om näringslivets betryckta situation. Fakta visar att företagens och bankernas vinster ökat kraftigt under 1978. Många företag höjde under 1978 sina utdelningar, samtidigt som löntagarnas standard sjönk för andra året i rad. Prognoserna för den ekonomiska utvecklingen tyder på att vinstökningarna nästa år blir ännu större. Med undergrävda statsfinanser appellerar man nu inte minst från moderat håll till reaktionära opinioner, att vi inte har råd att upprätthålla den solidaritet vårt sociala trygghetssystem ytterst bygger på. Herr Ringaby! Detta är också en sak som bör slås fast.

Slutligen en ytterligare sakuppgift. Fondens storlek uppgick den 30 april till 133 miljarder kronor – för att också på den punkten fakta skall få tala sitt eget språk.

PER-ERIC RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var egentligen mest allmänna påståenden som herr Aspling gjorde, påståenden om att mina uppgifter skulle vara oriktiga.

Jag har riks-försäkringsverkets tabell här, herr Aspling, och där står det för 1990: Avgiftsinkomster nära 64,2 miljarder, ränteinkomster på fonden 33 miljarder. Det blir 97 miljarder i inkomster, samtidigt som pensioner och förvaltning kostar 76 miljarder. Alltså blir det ett överskott på 21 miljarder. Kan herr Aspling påstå att detta är fel, då är han mer än duktig. Och det var dessa siffror som jag nämnde.

Vi skall inte ha ett system där ränteinkomsterna ständigt skall betala pensionerna. Vi måste kunna tänka oss att även de avgifter som vi betalar in skall användas till utbetalning av pensionerna. Vad skall vi annars ha avgifter till?

När det gäller företagens vinster, som herr Aspling menade skulle motivera att företagen tålde ytterligare belastning, skall jag läsa ett stycke ur kooperationens tidning Vi, där Allan Larsson, som jag tror var Olof Palmes pressekreterare en gång i tiden, skriver så här:

”Problemet med företagens vinster är inte att de nu ökar och att vinstnivån därmed skulle bli oskäligt hög. Det är ju, om sanningen ska fram också på det här området, så att de flesta företag är tämligen utmjölkade genom de senaste årens lågkonjunktur och förluster. Det gäller såväl privata som statliga och kooperativa företag. Och ett års snabba resultatförbättringar är inte tillräckligt för att fylla på de förbrukade reserverna och ge resurser för nya, offensiva investeringar.”

Det är kloka ord och sanna ord från en partivän till herr Aspling. De förhållanden som han pekar på är anledningen till att vi moderater är försiktiga med att lägga ytterligare kostnader på näringslivet.

SVEN ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde en grundläggande fråga till herr Ringaby, om han ville bestrida riks försäkringsverkets utredning, som visar att utan en avgiftshöjning skulle redan 1985/1986 avgiftsinkomsterna inte längre räcka till för att täcka pensionerna. Då skulle man få börja använda ränteinkomsterna och sedan ge sig på fonden. Det är ju ett fördelningssystem som ATP vilar på, där avgifterna självfallet är utomordentligt avgörande för pensionerna och för tryggheten i pensionsutbetalningarna.

Det är ett ganska fantastiskt resonemang som herr Ringaby för. Det resonemanget för man också i den reservation som herr Ringaby här har presenterat. Där säger man att en höjning står i motsättning till möjligheten att mot slutet av detta århundrade klara gjorda pensionsutfästelser. Det är ett helt otroligt resonemang.

Hur mycket är ni beredda att höja avgifterna 1984 för att dels ta igen vad som förlorats under de år som ni föreslår att avgifterna inte skall höjas, dels därutöver höja avgifterna för att garantera tryggheten i ATP-systemet? Jag efterlyste klarspråk på den punkten, och det har icke herr Ringaby presterat i den här debatten.

Det skorrar minst sagt falskt när en moderat här står upp och säger att moderaterna är en garant för ATP-pensionärernas trygghet. ATP tillkom i strid med moderaterna och de övriga borgerliga partierna. Det var den svenska arbetarrörelsen, löntagarna, som efter en hård kamp lyckades driva igenom ATP och därmed ett trygghetssystem som jag vågar påstå saknar motstycke i något annat land. Det är därför något övermaga av moderaterna att påstå att de är en trygghetsgaranti för ATP-systemet. Jag tror att ATP-pensionärerna betackar sig för den tryggheten. Efter herr Ringabys anförande här i kväll, där han så klart har deklarerat vad moderaterna avser när det gäller trygghandet av ATP-reformens framtid, bör oron hos pensionärerna vara stor.

PER-ERIC RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte vi skall tillvita varandra beskyllningar för att vilja skrota ned ATP-systemet. Det är inte fair play att göra det, herr Aspling. Vi gör våra ekonomiska bedömningar, och vi kommer fram till precis vad jag här har sagt.

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

Det är alldeles riktigt, som herr Aspling säger, om 1986. Jag läser i riksförsäkringsverkets tabeller: 1985 har vi 39 miljarder i inkomster av avgifter och 38,9 miljarder i pensioner. 1986 räcker alltså inte avgifterna. Men vi har då 22 miljarder kronor i ränteinkomster, och de skall väl också användas till pensioner? Det är precis vad jag har sagt. Det innebär att vi ända fram till 1990 har ett överskott av avgifter och räntor från fonden på 21 miljarder. Det kan inte Sven Aspling motbevisa – det står i riksförsäkringsverkets egen uträkning. Det är närmast löjligt att försöka bestrida det.

Men, ärade kammarledamöter, vi kan inte klara ATP-systemet på bara avgifter i och för sig. Vi kan infria de här utfästelserna till våra pensionärer bara om vi har full sysselsättning, om vi har ett näringsliv som fungerar, så att alla människor har arbete och kan hjälpa till att betala det här. Det är alltså av omsorg om pensionärerna som vi nu inte vill lägga på näringslivet ytterligare bördor de närmaste fyra åren utan ge dem som skall betala det kalaset en chans att återhämta sig, precis som Allan Larsson i Vi säger. Och han har erfarenhet av företag.

Tal mannen anmälde att Sven Aspling anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

BRITTA BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Innan jag går in på de frågor som nu har vållat en litet hetsig debatt skulle jag vilja säga ett par ord om de nyheter som finns med i denna proposition. Det kan vara värdefullt att erinra om dessa.

Konstnärer och en del andra kulturarbetare får vissa typer av beskattade statliga bidrag. I propositionen föreslås att dessa bidrag skall bli pensionsgrundande när det gäller ATP. Avgiften skall betalas av de organ som betalar ut bidragen. Det är en nyhet i propositionen, som jag tror är välkommen för dem det gäller.

En annan nyhet är att dagpenningen till frivilliga som tjänstgör inom totalförsvaret blir pensionsgrundande såsom inkomst av anställning. För de frivilliga kommer att gälla samma regler som gäller för värnpliktiga i ATP-hänseende.

Innan jag övergår till övriga frågor vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på de föreliggande reservationerna.

Först vill jag säga några ord om Sven Asplings huvudanförande. Han började med att hänvisa till det särskilda yttrande som fogats till betänkandet och vari understrykes vikten av att gjorda utfästelser för de äldres trygghet skall hållas. Där om råder det inga delade meningar. Inom folkpartiet är vi helt överens i denna fråga. Vi anser att det är viktigt att slå vakt om ATP och de äldres pensioner.

Sven Aspling erinrade också om vad som hände för 20 år sedan och de olika uppfattningar som då fanns om hur man skulle utveckla ett pensionssystem för oss alla i samhället. Inom folkpartiet har vi nu den uppfattningen att ATP-systemet skall fortsätta att växa. Vi vill slå vakt om det, även om vi innan systemet var fastlagt hade en något annorlunda uppfattning om hur

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

systemet skulle utformas.

Sedan kom Sven Aspling in på den allmänna ekonomiska situationen i anknytning till AP-fondernas utveckling och näringslivets behov av AP-fonderna. Han pekade på det stora budgetunderskottet och drog samma visa som man nu har hört åtskilliga gånger från socialdemokratiskt håll, nämligen att det har skett en väldig omfördelning till förmån för kapitalintressena under den tid som en borgerlig finanspolitik förts. Till detta påstående skulle jag vilja göra den kommentaren att det som man från socialdemokratiskt håll talar om såsom en omfördelning till förmån för kapitalintressena har bestått av stöd till näringslivet så att det kunnat upprätthålla sysselsättningen. Det har visat sig att denna politik har haft viss framgång. Hade socialdemokraterna regerat och genomfört de förslag som de tidigare framlagt såsom alternativ till den ekonomiska politik som förts, hade näringslivet antagligen haft det betydligt besvärligare. De vinster som Sven Aspling talar så negativt om hade inte kunnat ifrågakomma, om den politik förts som socialdemokraterna velat genomföra såsom alternativ till den politik som bedrivits under senare år.

Får jag sedan säga några ord beträffande det som Sven Aspling och Per-Eric Ringaby nu har diskuterat. Jag måste vända mig mot Per-Eric Ringabys tankegångar om att det skulle vara onödigt att höja ATP-avgiften över huvud taget och att man inte skulle behöva höja avgiften för arbetsskadeförsäkring i den omfattning som föreslås i propositionen. Där kan jag i stora drag hålla med Sven Aspling. Gör man inte de här höjningarna nu beträffande ATP-avgiften kommer det i stället att bli mycket kraftiga höjningar längre fram. Man kommer att tvingas till det. Jag skall inte gå in på någon sifferexercis. Jag hade också plockat fram siffror för att med hjälp av dem peka på de risker som finns med att fonden minskar. Om man skulle följa moderaternas förslag, att inte höja avgiften för ATP, kommer fonden att sjunka ganska kraftigt efter 1985. De siffrorna har dock diskuterats så pass mycket att jag inte skall gå in på dem ytterligare.

När det sedan gäller förslaget att bilförmåner skall ingå i underlaget för beräkning av sjukpenninggrundande och pensionsgrundande inkomst vill jag gärna se den frågan i första hand ur förmånssynpunkt. Men man skall inte glömma bort att tala om att beloppen också skall ingå i avgiftsunderlaget.

Moderaterna talar om pensionskommitténs förslag om mer enhetliga avgiftsregler och anför att man borde avvakta förslag som grundar sig på pensionskommitténs betänkande. Men pensionskommittén har över huvud taget inte diskuterat de naturaförmåner som nu ingår i avgiftsunderlaget och är pensionsgrundande och sjukpenninggrundande, nämligen kost och logi. Därför finns det ingen anledning att avvakta med att ta in bilförmåner, utan man bör göra det nu såsom föreslagits i propositionen. Det finns ingen anledning att fördröja det. Jag vill trycka på att man också har att tänka på förmånssidan.

I det här sammanhanget har socialdemokraterna föreslagit att reglerna beträffande bilförmåner skall träda i kraft redan den 1 juli 1979, medan i propositionen föreslås att alla de aktuella förändringarna skall träda i kraft den

Tisdagen den
29 maj 1979

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

I januari 1980. Utskottet säger i sin skrivning att reglerna när det gäller billförmånerna av administrativa skäl inte kan börja tillämpas från den 1 juli 1979. Låt mig utveckla det något: Jag kan tänka mig att det skulle kunna bli så att de som har sådana här billförmåner skulle få ge in nya inkomstuppgifter avseende sjukpenninggrundande inkomst och att det skulle bli ett rätt omfattande arbete att handlägga det.

När det så gäller förslaget om en gemensam övre åldersgräns för uttag av socialförsäkringsavgifter har pensionskommittén lagt fram ett förslag, och beredning av de frågorna pågår fortfarande i departementet. Även om moderaterna menar att det inte är nödvändigt att invänta det samlade förslaget, anser utskottsmajoriteten att beslut om detta inte skall fattas separat. Men vi i utskottsmajoriteten understryker faktiskt också att det är angeläget att den här frågan får sin slutgiltiga lösning så snart som möjligt.

SVEN ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag påminde tidigare om att denna debatt äger rum vid en tidpunkt då vi har anledning att erinra om 20-årsminnet av ATP-striden och riksdagens beslut i den frågan. Jag noterar att Britta Bergström framhöll att man nu inom folkpartiet är, som hon sade, helt överens om ATP. Hon tillade att man före beslutet om dess genomförande hade litet olika uppfattningar.

Ja, Britta Bergström, ATP-striden lärde kanske folkpartiet en del. Det motstånd som folkpartiet reste mot denna stora trygghetsreform kostade det bl. a. 20 mandat. Jag föreställer mig att minnena härav sitter kvar. Jag skall inte orda mer om det, herr talman, men nog finns det anledning att erinra om vad som har förevarit.

Låt mig bara sedan säga till Britta Bergström, att man skall ha klart för sig några mycket väsentliga saker. Den borgerliga regeringen har i långa stycken undergrävt hela vår samhällsekonomi. Vi befinner oss ju i den situationen att var tredje krona som staten betalar ut är lånade pengar. Man skulle kunna säga att av en pension på 1 800 kr. är 600 kr. upplånade. Varje skattebetalare kommer att ha en skuld på 50 000 kr. i mitten på 1980-talet.

På snart tre år har de borgerliga regeringarna ökat underskotten i budgeten från drygt 3 miljarder till nu i det närmaste 50 miljarder per år. Enbart räntorna för det upplånade beloppet kommer snart att vara uppe i en storleksordning som kommer att vara jämförbar med kostnaderna för folkpensionerna. Allt detta utgör självfallet ett allvarligt hot mot vår framtid och det välstånd vi under en lång socialdemokratisk regeringstid har byggt upp här i landet.

Det offentliga sparandet har rasat medan det sparande som finns i banker, företag etc. har ökat kraftigt. Företagens bruttosparande har ökat med mycket stora belopp under de senaste åren. Detta är huvudsakligen ett uttryck för att företagens vinster kraftigt har förbättrats. Denna utveckling har ägt rum samtidigt med att den offentliga sektorns sparande kraftigt minskat. Mellan 1976 och 1979 har således den offentliga sektorns sparande försvagats med

17,5 miljarder. Under samma tid har företagens sparande ökat med ett något större belopp eller drygt 20 miljarder. Det innebär att sparandet i samhället i betydande utsträckning har privatiserats under dessa år, vilket medfört en mycket kraftig omfördelning av förmögenheter från den offentliga sektorn till näringslivet, dvs. från skattebetalarna till de privata kapitalägarna. Det är, Britta Bergström, ett ofrånkomligt faktum.

Avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggspension, m. m.

PER-ERIC RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har väl inte så stor anledning att polemisera mot Britta Bergström. Till skillnad mot Sven Aspling var ju Britta Bergström hovsamt när hon kritiserade moderata samlingspartiet. Hon säger visserligen att hon tror, att moderaterna har fel när vi vill behålla avgiftsuttaget oförändrat under de närmaste fyra åren, men det är väl en bedömningsfråga. Britta Bergström, och vi har mycket gott sällskap i den uppfattningen.

I riksförsäkringsverkets styrelse finns en folkpartistisk suppleant vid namn Stig Stefanson, som Britta Bergström säkerligen känner till, och han har precis samma uppfattning som jag. Jag citerar ur hans särskilda yttrande till styrelsens beslut i denna fråga:

”Utgångspunkten för mina bedömningar av hur stort det framtida avgiftsuttaget skall vara är att gjorda pensionsåtaganden skall infrias. En nödvändig förutsättning härför är att näringslivet återfår sin lönsamhet och konkurrensförmåga och samhällsekonomi sin tillväxtkraft. För att detta skall kunna uppnås är det nödvändigt att kostnadsökningarna inom näringslivet hålles tillbaka.” Det är ju precis vad vi moderater har sagt.

Här har det alltså gjorts olika bedömningar. Majoriteten tror att man bäst gagnar ATP-systemet genom att kliva uppåt på avgiftsskalan, och vi tror att den bästa tjänsten vi kan göra ATP-systemet är att *nu* ligga stilla med avgifterna för att näringslivet skall få återhämta sin tillväxtkraft. Efter 1984 kanske vi kan kliva upp något till, vad vet jag. Och vad vet vi om 1990, år 2000, osv.?

Men jag tycker inte om när man försöker misstänkliggöra moderaterna, försöker pådyvla oss en ganska otäck inställning att vilja rasera ATP-systemet. Det reagerar jag starkt emot.

Vi har gjort vår bedömning, och vi står för den. Vi har inte kritiserat dem som har gjort en annan bedömning. Vi har inte sagt att ni är ute efter att förstöra ATP-systemet.

Men låt oss skiljas från den här debatten med flaggan i topp och åtminstone erkänna att vi alla här strävar efter att få ett ATP-system som kan klara sina utfästelser i framtiden, och då har vi gjort vår bedömning.

BRITTA BERGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är faktiskt litet förvånad över att Sven Aspling vill göra detta till en – låt vara inte så stor – finanspolitisk debatt.

Med anledning av det Sven Aspling sade senast vill jag understryka vad jag sade tidigare, nämligen att med den ekonomiska politik som socialdemokraterna förordat under senare år hade det inte varit särskilt lätt för näringslivet

Tisdagen den
29 maj 1979

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggpension,
m. m.*

att klara sig.

En socialdemokratisk politik hade inneburit pålagor. Man hade behållit löneskatten, som vi har tagit bort under den här tiden. Man hade inte devalverat, så att vi fått förbättrade exportmöjligheter. Kanske hade man inte heller stött näringslivet på det sätt som vi har gjort för att vidmakthålla sysselsättningen.

Vad beträffar de medel som man talar om som har gått till kapitalintressena vill jag säga att det har varit nödvändigt för att uppehålla sysselsättningen och för att man nu skulle kunna få en vändning och se en liten lättnad och en ljusning för näringslivet.

Per-Eric Ringaby talade om folkpartisten Stig Stefansons agerande i riksförsäkringsverkets styrelse. Det är då viktigt att komma ihåg – och det nämnde också Per-Eric Ringaby – att här gäller det ett särskilt yttrande och alltså inte en reservation. Jag skulle emellertid kunna fortsätta att läsa där Per-Eric Ringaby slutade – där säger Stig Stefanson på följande sätt:

”Enligt min uppfattning har majoriteten i styrelsen inte tillräckligt beaktat dessa förhållanden. För att understryka vikten av relationerna mellan företagens förmåga att bära avgifterna och pensionssystemets möjligheter att infria gjorda pensionsutfästelser borde man ha föreslagit regeringen tre alternativa förslag. Det tredje borde ha inneburit ett oförändrat avgiftsuttag under periodens två första år samt högre avgifter upp till 13 % under periodens slutskede.”

Han påpekar alltså att man kunde ha haft ytterligare ett alternativ – riksförsäkringsverket hade i princip två alternativ. Men han säger inte definitivt att han vill föreslå det tredje alternativ som han tar upp. Han ställer sig alltså också tveksam till det hela.

SVEN ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara till Britta Bergström säga att vad jag har talat om här i kväll har varit ATP och AP-fonden, den stora trygghetsreformen och vad AP-fonden har betytt när det gäller det offentliga sparandet här i landet som har möjliggjort denna väldiga utbyggnad av det svenska samhället. Jag har pekat på vad detta betytt för bostadsbyggandet, sjukhusbyggandet, kommunernas insatser och inte minst det privata näringslivet.

Detta offentliga sparande, Britta Bergström, har varit grunden för att vi har kunnat bygga upp ett välfärdssamhälle. Nu har detta offentliga sparande raserats. Det är detta som är det avgörande i den diskussion jag har fört, och det bör Britta Bergström observera. Jag har ju haft tillfälle under den här debatten att bl. a. peka på att mellan 1976 och 1979 har den offentliga sektorns andel av det totala bruttosparandet minskat från 30 till 6 % och under samma tid har företagens andel av sparandet ökat från 26 till 46 %. Detta är ju det allvarliga.

Mot denna bakgrund är det minst sagt uppseendeväckande att man nu från moderat håll motsätter sig en nödvändig höjning av avgifterna för att trygga utfästelserna till pensionärerna.

Här sade nu Per-Eric Ringaby att kanske efter 1984 kan vi driva upp

avgifterna. Detta visar ju, herr talman, på vilket sätt man nalkas denna utomordentligt allvarliga fråga när det gäller att trygga denna stora sociala reform.

Sedan ett par ord till Britta Bergström om tidpunkten för ikraftträdandet. Vi har föreslagit den 1 juli. Denna fråga har förhållits av regeringen. Vi diskuterade frågan, i fjol våras, och vi hade en särskild reservation i socialförsäkringsutskottets betänkande då, där vi underströk nödvändigheten av ett snabbt beslut. Det har sannerligen dröjt.

Nu hänvisar man till administrativa svårigheter att kunna få reglerna i kraft den 1 juli. De bör inte vara större än att man kan lösa dem.

PER-ERIC RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till Sven Aspling säga att vi nalkas den här frågan på precis samma sätt som många ekonomer även ifrån socialdemokratiska led gör. Nu, efter en konjunktursvacka när det är låg investeringsvilja i näringslivet, måste vi vara försiktiga med avgifter. Vad som sedan kommer att hända i framtiden vet varken Sven Aspling eller jag särskilt mycket om.

ERIC CARLSSON (c):

Herr talman! Jag skulle vara frestad att gå in litet i den debatt som förts här, där man i svepande formuleringar försökt förhålliga sina egna insatser och målat på olika sätt, men jag skall avstå från detta vid denna sena timme.

Jag skall stanna inför två frågor i mitt inlägg.

Vi har från centern godtagit den föreslagna höjningen av avgiftsuttaget för ATP och arbetsskadeförsäkringen. Motiveringen härtill är att om vi är ense om dessa trygghetsreformer har vi också att ta konsekvenserna därav och medverka till erforderlig finansiering.

För ATP innebär det för år 1980 ett från 11,75 % till 12 % förhöjt avgiftsuttag. Enligt riksförsäkringsverkets beräkningar måste avgiften höjas med 0,25 % per år och blir för år 1984 13 %, en höjning med 1,25 % på kommande femårsperiod. Till detta skall också läggas barnomsorgsavgifter samt avgifter för arbetsskadeförsäkringar.

Detta innebär att under ett enda år, 1980, blir avgiftshöjningarna 2,5 %, vilka i stor utsträckning drabbar egenföretagarna. För hela perioden fram till 1984 blir höjningen hela 3,5 % – en nog så hög kostnad för alla berörda parter.

Denna avgiftshöjning ter sig både för företagen och för inkomsttagarna – alla kategorier – nog så betungande. Mot den bakgrunden finns det anledning att höja ett varningens tecken. Det går inte att bara gå vidare på avgiftshöjningarnas väg.

I propositionen 1978/79:202, som ligger till grund för detta ärende, signaleras på grundval av riksförsäkringsverkets beräkningar, att med den minskande takten i bruttonationalproduktens tillväxt samt med de ökade anspråken på ATP m. m. socialförsäkringsavgifterna en bit in på år 2 000 kan behöva fördubblas. Det borde ändock vara en tankeställare och ett observ-

Avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggspension, m. m.

Tisdagen den
29 maj 1979

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

andum. – Och inför dessa utsikter finns det anledning att säga, att det inte finns något som helst utrymme för nya kostnadskrävande reformer, som det ser ut f. n.

Det har ju redan nu förmärkts en viss "irritation" över pensions- och vårdkostnadernas fördelning mellan olika befolkningsgrupper. Låt mig i detta sammanhang klart säga att för centerns del är våra förpliktelser och åtaganden mot landets pensionärer och åldringar någonting som måste och skall infrias.

I samband med att tilläggspropositionen presenterades för riksdagen framfördes av statsrådet Ingemar Mundebo funderingar om att en framtida sänkning av marginalskatterna eventuellt skulle betalas med en höjning av socialförsäkringsavgifterna. En sådan tankegång måste bestämt avvisas.

För det första skall socialförsäkringsavgifter användas för att betala den sociala tryggheten, och sambandet mellan avgifter och förmåner måste bevaras. Jag har sagt det tidigare, och det behöver tydligen upprepas.

För det andra har avgifterna redan nu en sådan storlek att det i realiteten inte finns något utrymme för avgiftshöjningar när vi har fattat beslutet i dag.

För det tredje tar avgifter och skatter i vissa fall nära nog hela den beskattningsbara inkomsten för låginkomsttagare. I motionen 1808 av Arne Magnusson m. fl. ges exempel på hur på en beskattningsbar inkomst av 24 500 kr. inte mindre än 22 529 kr. skall betalas i skatter och socialförsäkringsavgifter. Man måste fråga sig hur sådant kan inträffa. Det finns flera exempel på hur låginkomsttagare i vissa fall drabbas på ett helt orimligt hårt sätt.

De nuvarande reglerna för skatte- och avgiftsuttag i fråga om inkomstbegrepp är oklara och kan därmed ge dessa märkliga och obegripliga resultat. Det är att beklaga att den beställning som 1976/77 års riksmöte gjorde efter en centermotion inte har verkställts. Uppdraget att göra en översyn av dessa regler gick till pensionskommittén, som av tidsnöd ansåg sig inte kunna klara den begärda undersökningen. Uppdraget ligger nu hos både socialpolitiska samordningsutredningen och sjukförsäkringsutredningen, som har att pröva såväl inkomstbegrepp som avgiftsfrågor.

Med hänvisning till vad som anförts i motionen 1808 samt socialförsäkringsutskottets redovisning av angelägenheten av ändrade bestämmelser som rättar till nuvarande orimliga förhållanden skall jag, herr talman, inte ställa något särskilt yrkande i den delen. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Jag vill i anslutning till Eric Carlssons inlägg bara notera att centern här ställer sig bakom utskottets förslag att avgifterna nu måste höjas.

Eric Carlsson uttalade oro för framtiden. Jag skall inte gå in i debatt på den punkten, herr talman, utan endast säga: När det gäller det sociala trygghets-system som vi har byggt upp och som betyder så mycket för människorna är

det nu och i framtiden alltid fråga om solidaritet. Det är solidariteten vi måste grunda våra beslut på.

Det är viktigt att ha detta sagt, därför att hela trygghetssystemet bygger på denna grund. Brister solidariteten, då kommer också det sociala trygghetssystemet i fara. Det är solidariteten vi måste slå vakt om, och det gäller i hög grad framtiden, Eric Carlsson.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Per-Eric Ringaby och Blenda Littmarck, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per-Eric Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Per-Eric Ringaby och Blenda Littmarck.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per-Eric Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 235
Nej – 49

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Per-Eric Ringaby och Blenda Littmarck, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per-Eric Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Per-Eric Ringaby och Blenda Littmarck.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Tisdagen den
29 maj 1979

*Avgiftsuttaget till
försäkringen för
tilläggs pension,
m. m.*

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Per-Eric Ringaby och Blenda Littmarck i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per-Eric Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Per-Eric Ringaby och Blenda Littmarck i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per-Eric Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 234
Nej – 49

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av Sven Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sven Aspling begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av Sven Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sven Aspling begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 150
Nej – 133

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av Per-Eric Ringaby och Blenda Littmarck, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 7-12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 7 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79:43 med anledning av propositionen 1978/79:82 om anslag för budgetåret 1979/80 till byggnadsarbeten m. m. inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 På förslag av talmannen beslöts att behandlingen av det på föredragningslistan återstående utskottsbetänkandet skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

§ 9 Om tidpunkten för proposition om förbud mot rökning i allmän lokal

Statsrådet HEDDA LINDAHL erhöll ordet för att besvara *Tore Nilssons* (m) den 11 maj anmälda fråga, 1978/79:551, och anförde:

Herr talman! Tore Nilsson har frågat socialministern när han avser att förelägga riksdagen en proposition om förbud mot rökning i allmän lokal.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Tobakskommittén har i ett delbetänkande (Ds S 1978:7) Rökfria miljöer lagt fram ett förslag till lag med vissa bestämmelser om tobaksrökning i offentlig lokal. Betänkandet har remissbehandlats, och ärendet är under beredning inom regeringskansliet.

Det är regeringens bestämda uppfattning att människor inte mot sin vilja skall behöva utsättas för de obhag och de hälsorisker som s. k. passiv rökning i offentliga lokaler innebär.

Det fortsatta beredningsarbetet får närmare utvisa hur detta berättigade miljökrav skall tillgodoses.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Det är en tragisk och ohygglig verklighet som rökningen i vårt samhälle utgör. NTS beräknar att antalet rökningssrelaterade dödsfall i Sverige år 1979 uppgår till 9 100. Det är en skrämmande siffra. Kostnaderna för samhället beräknas till 2 miljarder kronor årligen, pengar som kunde användas bättre.

Bortsett från detta är det den passiva rökningen som är upprörande. Alla har vi väl glatt oss över vad som hänt med SJ:s serveringsvagnar. Jag tror inte att det är någon som klagat över att man slipper rök där. Jag har hört även rökare som sagt att det förbudet är bra.

Tisdagen den
29 maj 1979

*Om tidpunkten
för proposition om
förbud mot rökning
i allmän lokal*

Nu väntade jag faktiskt under hösten 1978 eller senast på nyåret i år att från regeringen få höra de signaler som skulle avisera att vi icke-rökare som lidit så länge tillsammans med rökarna. t. ex. i matsalar, skulle få se en bättring.

Jag reste till Finland i början av maj och upptäckte då att det på båten mellan Vasa och Umeå hade skett en väldig förbättring på grund av den lagstiftning som föreskriver att vissa salonger måste vara fria från rök och att matservering icke får ske i rökiga lokaler.

I det svar som jag nu fått redovisas att man räknar med att det skall komma ett förslag. Jag vill då säga till ministern att det bör komma fort. Det kan inte få fortsätta som det nu är. Det som sker är upprörande.

Tydiligen hjälper det inte med upplysning. Man tycker att bildade, begåvade människor som tycker om att röka skulle behålla röken för sig själva – helst behålla den inom sig så länge som möjligt och framför allt avlägsna sig från andra människor. Men tydligen har man genom rökningen blivit defekt på något sätt eller kanske redan innan man började röka varit det, varför det inte hjälper att försöka få in takt, vett eller hänsyn i rökarna. Allergiker kan vara närvarande, men man röker ändå.

Det hände att ett flygplan som jag reste med fick lov att vänta en halv timme. Vi satt i flygplanet, där rökning var förbjuden. Men det var mängder av människor som rökte trots att där fanns en sjuk person som upplevde rökningen oerhört negativt. Det är helt otroligt att människor kan bära sig åt på det sättet.

När det inte går att åstadkomma bättring genom upplysning, uppmaningar och anslag, så måste det till lagstiftning. Jag tycker inte att det här finns någonting mer att utreda – den här saken är väl klar.

Jag tycker att regeringen skrymtat när den talat om sin vänlighet mot oss icke-rökare men sedan icke kommer med något förslag.

Jag väntar därför att det här förslaget skall komma snabbt.

Statsrådet HEDDA LINDAHL:

Herr talman! Regeringen har flera gånger under våren fått höra att vi lagt fram för många propositioner. Nu kritiserar Tore Nilsson regeringen för att vi inte lagt fram *ytterligare* propositioner.

Som jag har sagt i mitt svar till Tore Nilsson är denna fråga under beredning inom regeringskansliet.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Att frågan är under beredning är bra, men det förefaller mig egendomligt att det behövs, eftersom tobakskommitténs förslag förelåg redan 1978 och man från Finland har exempel på hur det går till. Det bör alltså vara möjligt med snabba åtgärder, och jag förväntar mig sådana.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om klagan över beslut av yrkesinspektionen

Nr 160

Tisdagen den
29 maj 1979

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Thure Jadestigs (s) den 10 maj anmälda fråga, 1978/79:542, och anförde:

Herr talman! Thure Jadestig har frågat mig dels om regeringen anser det riktigt att ett skyddsombud, som stoppar ett kortvarigt arbetsprojekt, inte skall ha rätten att få yrkesinspektionens beslut prövat i högre instans,

dels om det kan anses riktigt att brott mot arbetsmiljölagen endast kan beivras om dom hinner avkunnas under pågående arbete.

Thure Jadestig har ställt frågorna i anledning av ett besvärssärende som gällde målning med epoxifärg och som stoppades av skyddsombudet, varefter yrkesinspektionen medgav fortsatt målning på vissa villkor. Besvären togs inte upp till prövning i sakfrågan av vare sig arbetarskyddsstyrelsen eller regeringen därför att arbetet då redan var avslutat.

Huvudsyftet med besvärsinstitutet är naturligtvis att tillgodose de berättigade rättssäkerhetskrav som innebär att ett felaktigt beslut skall kunna ändras så att den som berörs av beslutet inte skall drabbas. Ett annat syfte är att allmänheten och de rättstillämpande myndigheterna skall kunna få ledning för framtiden genom prejudicerande beslut. Om inget av dessa syften kan uppnås eller om syftet kan uppnås bättre på annat sätt finns det inte anledning för den besvärsprövande myndigheten att ingå i prövning av sakfrågan.

Om ett överklagat beslut fått följder som inte kan ändras tillbaka blir ett beslut i högre instans att upphäva eller ändra det ursprungliga beslutet meningslöst, t. ex. om någon tvingats att utföra ett visst arbete. Det har därför utvecklats en förvaltningsrättslig praxis som innebär att sådana beslut inte tas upp till prövning av besvärsmyndigheten.

I enstaka fall har det emellertid förekommit att regeringen och regeringsrätten gjort avsteg från denna praxis då det varit motiverat av starka prejudikatsskäl. Det har varit situationer då behovet av ledning hos allmänheten och de rättstillämpande myndigheterna inte kunnat tillgodoses på annat sätt.

I det fall som föranlett frågan har en arbetsgrupp inom arbetarskyddsstyrelsen med bl. a. en representant för Målareförbundet haft till uppgift att se över frågor rörande användningen av epoxifärg bl. a. just i sådana fall som i det överklagade beslutet. Arbetsgruppen har gett förslag till ändring av arbetarskyddsstyrelsens epoxianvisningar, vilket f. n. remissbehandlas. Det har med andra ord inte funnits något särskilt prejudikatsintresse i detta fall som motiverat avsteg från den praxis som jag nämnt tidigare. Mitt svar på Thure Jadestigs första fråga blir därför att besvär som föranleds av beslut av yrkesinspektionen kommer att prövas av regeringen när det finns skäl till det.

Vad beträffar Thure Jadestigs andra fråga vill jag bara säga att om det gäller ett brott mot arbetsmiljölagen, som är direkt straffsanktionerat, kan naturligtvis dom meddelas och påföljd verkställas även om den straffbara

*Om klagan över
beslut av yrkes-
inspektionen*

handlingen redan avslutats. Den enda inskränkningen är brottsbalkens preskriptionsbestämmelser.

Jag vill slutligen framhålla att skyddsombudets rätt att stoppa ett pågående arbete faktiskt medförde en omedelbar förbättring av arbetsmiljön i det aktuella fallet. Jag tycker det visar att rätten att stoppa ett pågående arbete är ett effektivt instrument för att snabbt åstadkomma nödvändiga förbättringar.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse det fylliga svar som statsrådet har givit på min fråga.

Nu är ju våra debattvillkor sådana när det gäller frågor av detta slag att jag inte har möjligheter att fördjupa mig i bakgrunden till min frågeställning. Men det centrala är frågan om den lagliga rätten att få ett ärende prövat i högre instans även om arbetet är kortvarigt och även om arbetet har avslutats på grund av den regionala yrkesinspektionens beslut.

Motiveringen för arbetarskyddsstyrelsen och regeringen att inte ta ställning i sak synes, såsom statsrådet nu har sagt här, vara att ärendet skulle sakna intresse i och med att det aktuella arbetet redan var avslutat och att ärendet inte var av prejudicerande art. Det är härom som jag har en helt annan uppfattning.

Med den ordning som arbetarskyddsstyrelsen nu har tillämpat är faran den att det vid arbete av kortvarig natur kan komma att framstå som meningslöst att hos arbetarskyddsstyrelsen överklaga beslut av yrkesinspektionen. Denna handläggning kan således få negativa återverkningar i det lokala skyddsarbetet. Dessutom tycker jag att statsrådet sätter en av lagstiftningen anvisad rättighet ur spel, nämligen rätten att få sådana frågor prövade i högre instans. Såvitt jag kan förstå är det lagstiftarens mening att detta skall vara möjligt. Nu hänvisar statsrådet till en förvaltningsrättslig praxis, men faktum är ju att lagstiftningen ger den här möjligheten.

I skyddsombudets överklagningskrivelse till arbetarskyddsstyrelsen framhålls att man naturligtvis är medveten om att ett bifall till överklagandet i och för sig inte kan göra det utförda arbetet ogjort. Men man hoppas ändå att det skall leda till att arbetarskyddsstyrelsen lämnar en rejäl information till landets yrkesinspektörer så att liknande misstag inte skall behöva upprepas samt att en betydligt strängare tolkning än den som epoxianvisningarna – nr 27/1978 – som arbetarskyddsstyrelsen själv har gett ut skall tillämpas också i praktiskt arbete.

Det finns ju i olika branscher i vårt land massor av kortvariga jobb som utförs av ett stort antal arbetstagare, vilkas arbetsmiljöer ofta är både besvärande och riskfyllda. Jag undrar därför om inte statsrådet, med sin positiva inställning, ändå skulle kunna förklara här i kammaren att han är beredd att medverka till att arbetarskyddsstyrelsen utfärdar tillämpningsbestämmelser som garanterar att lagstiftningens anda och mening skall följas.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Först vill jag än en gång slå fast att det här ärendet har handlagts enligt den utarbetade praxis som gäller i sådana frågor.

Att ärendet nu inte har bedömts vara ett prejudikatfall, som hade motiverat regeringen att ta upp det till prövning, har sin bakgrund i – vilket också framgår av mitt svar – att det nu finns en arbetsgrupp som skall se över anvisningarna, varigenom frågan kommer att tas upp till prövning. Det förslaget är f. ö. redan framlagt och har utsänts på remiss. Själva sakfrågan är alltså redan under prövning. Detta har motiverat att besvärfrågan inte togs upp för att man skulle få ett prejudicerande utslag från regeringen; den prövas i sak på annan väg.

Får jag sedan, herr talman, också påpeka att den fråga som Thure Jadedstig tar upp om vilka möjligheter som föreligger att anföra besvär över beslut kommer arbetarskyddsstyrelsen också att ge en ingående information om. Det finns nu en utarbetad promemoria, som skall delas ut till dem som berörs för att underlätta handläggningen av sådana frågor.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Huvudskyddsombuden och de fackliga företrädarna har i uppdrag att bevaka och tillvarata de anställdas intressen ur arbetsmiljösynpunkt. De har alltså ett befogat intresse av att få klarhet i huruvida en lägre instans, t. ex. yrkesinspektionen, gjorde en riktig bedömning då arbetet tilläts fortsätta. Möjligheten att få sådan prövning medverkar inte arbetarskyddsstyrelsen och regeringen till, men jag noterar att en annan ordning i alla fall nu är på väg. I sak ger ju också statsrådet det skyddsombud som handlagt detta specifika ärende rätt. Därför får vi väl också hoppas att de tillämpningsbestämmelser som statsrådet nu noterat skall ge en bättre ordning i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om anställningstryggheten för vissa invandrarlärare

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Jörn Svenssons (vpk) den 17 maj anmälda fråga, 1978/79:564, och anförde:

Herr talman! Jörn Svensson har frågat statsrådet Eva Winther om regeringen är beredd att vidta åtgärder för att de yrkeserfarenheter som invandrarlärarna utan formell kompetens har även i fortsättningen kommer invandrarna till del och att bereda dessa lärare anställningstrygghet.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

För invandrarlärare liksom för andra lärare inom arbetsmarknadsutbildningen och lärare i det reguljära skolväsendet gäller vissa kompetens- eller behörighetsregler. Regeringen har i november 1976 meddelat särskilda kompetensregler för invandrarlärare inom arbetsmarknadsutbildningen. Lärare som har föreskriven kompetens meddelas tillsvidareförordnande

Tisdagen den
29 maj 1979

*Om anställnings-
tryggheten för vissa
invandrarlärare*

medan lärare utan sådan kompetens får ett tidsbegränsat förordnande. Sådant tidsbegränsat förordnande förlängs så länge inte någon lärare med viss föreskriven kompetens anmäler sig. Dessa lärare utan formell kompetens kan emellertid enligt särskilt beslut av regeringen erhålla ett tillsvidareförordnande om de före den 1 april 1976 hade sammanlagt minst fem års väl vitsordad tjänstgöring inom arbetsmarknadsutbildningen eller studieförbund, varav minst tre år inom arbetsmarknadsutbildningen. Svenska facklärarförbundet har i dagarna hos regeringen begärt att denna möjlighet att meddela tillsvidareförordnande för lärare utan formell kompetens skall utvidgas. Skrivelsen prövas f. n. inom regeringskansliet.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

De gällande behörighetsreglerna kan kritiseras utifrån två väsentliga synpunkter. Den första är att de i sig själva är något oegentliga i förhållande till den faktiska situationen. Det finns nämligen inte någon speciell, adekvat fackutbildning för den lärarverksamhet som bedrivs av invandrarläraryrket. Den typ av behörighetsregler som nu gäller har alltså inte någon relevans till den faktiska kompetensen i yrket, detta till skillnad från de behörighetsregler som gäller för de flesta andra yrkesgrupper. Det beror på att reell behörighet här mer än för andra yrkesgrupper måste grundas på praktisk erfarenhet.

Detta leder till den andra synpunkten, nämligen det oegentliga i att den grupp lärare inom denna kategori som har den bästa faktiska kompetensen, den bästa erfarenheten, den bästa möjligheten till kontakt med de invandrare som de undervisar, i huvudsak drabbas av behörighetsreglerna och därigenom utesluts från möjligheten att få en tryggare form för förordnande. Vi har den något egenartade situationen att de som kommer i det sämsta läget på grund av behörighetsreglerna många gånger är de som har fått arbeta som handledare åt dem som godkänns som behöriga.

Det finns alla skäl att göra slut på den situationen, och det är att hoppas att arbetsmarknadsministern, efter den uppvaktning som jag vet har skett från Facklärarförbundet, kommer att gå fackläraryrket till mötes och skapa behörighetsregler som åtminstone ett bra tag framöver bättre anpassas till de faktiska realiteterna än de rådande behörighetsreglerna. I annat fall har man tyvärr anledning att frukta dels att det blir en besvärlig facklig tvist, dels att invandrarna i väsentlig mån blir lidande.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag vill göra ett par korta kommentarer till Jörn Svenssons inlägg.

Det är riktigt att vi inte har någon klar studiegång för invandrarlärare. Det finns dock i reglerna från 1976 vägar anvisade för hur man kan skaffa sig en utbildning som är lämplig för dessa uppgifter. På denna punkt är det viktigt att ta fasta på att den utredning som nu är tillsatt för att se över svenskundervisningen enligt sina direktiv också har att ta upp frågorna om lärarkompetensen, lärarutbildningen och behovet av lärare. Även i det

sammanhanget får man sålunda fundera över dessa saker.

En andra punkt som jag gärna vill trycka på är att vi i denna undervisning, liksom i all annan, måste ha kvalitetskravet för ögonen. Det var det som var drivfjädern när man 1976 försökte få ordning på denna verksamhet. Det var ett första steg, och jag tror att vi har anledning att fundera över hur vi i fortsättningen ytterligare skall kunna förbättra denna undervisning – och det kommer vi att göra.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I princip finns det naturligtvis ingenting att invända mot statsrådets resonemang. Man måste ha omsorg om kvalitetskravet. Men på grund av de särskilda omständigheter som här är rådande råkar man ha ställt upp behörighetskrav som så att säga inte riktigt sammanfaller med kvalitetskravet. Det finns kvaliteter som inte blir erkända av behörighetsreglerna men som kanske är väl så angelägna som de i och för sig existerande kvaliteter som är innefattade av de formella reglerna. Det är denna oegentlighet, denna brist på överensstämmelse som man måste undanröja.

Denna brist kommer man inte åt med mindre än att man förändrar de nu rådande behörighetsreglerna som, i förhållande till situationen, är alltför formalistiska. Med en annan utbildningssituation och andra förhållanden över huvud taget skulle de kanske i och för sig ha försvarat sin plats.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om ekonomisk ersättning till Motala kommun vid ändrad kommunindelning

Kommunministern BERTIL HANSSON erhöll ordet för att besvara *Torsten Karlssons* (s) den 10 maj anmälda fråga, 1978/79:547, och anförde:

Herr talman! Torsten Karlsson har frågat mig om regeringen är beredd att ompröva sitt den 20 april 1979 fattade beslut om avslag på Motala kommuns yrkande om ekonomisk kompensation.

Regeringen beslutade den 20 april 1979 att den del av Motala kommun som motsvarar området för förutvarande Vadstena kommun samt Hagebyhöga och Orlunda församlingar skall den 1 januari 1980 brytas ut till en nybildad kommun, benämnd Vadstena. Motala kommun begärde ekonomisk kompensation för den nettokostnadsökning som kan komma att orsakas kommunen genom indelningsändringen. Kommunen tog inte ställning till om kompensationen bör erläggas av Vadstena nybildade kommun eller utgå i form av extra skatteutjämningsbidrag.

I 10 § lagen (1919:293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning regleras frågan om särskilt bidrag från en kommun till en annan vid indelningsändring. Regeringen tog i sitt beslut endast ställning till om sådant bidrag bör utgå. Tillräcklig grund ansågs inte föreligga att förplikta nybildade Vadstena kommun att utge bidrag till minskade Motala kommun. Frågan om

*Om ekonomisk
ersättning till
Motala kommun
vid ändrad
kommunindelning*

extra skatteutjämningsbidrag prövades däremot inte i samband med indelningsbeslutet. Om kommunens ekonomiska ställning påtagligt skulle försämrats, kan ansökan om sådant bidrag göras hos regeringen.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunministern för svaret.

Jag har i min fråga tagit upp regeringens beslut att dela Motala kommun genom att låta Vadstena tillsammans med församlingarna Hagebyhöga och Orlunda från den 1 januari 1980 bilda egen kommun. En debatt om ett fattat beslut, som är oåterkalleligt, kanske kan betraktas som inte särskilt meningsfull. Jag har ändå funnit anledning att ställa frågan och därmed få tillfälle att diskutera den.

Sedan framställning gjordes av den aktionsgrupp som drivit frågan om kommunindelningen har utredningar gjorts av dels länsstyrelsen i Östergötlands län, dels kammarkollegium. I båda utredningarna har olägenheter med en delning kunnat konstateras. Utredningarna har slagit fast att en delning kommer att innebära skattechöjningar i båda kommunerna. Vid remissbehandlingen av ärendet har en delning avstyrkts av alla instanser, vilka varit Motala kommun, landstinget och länsstyrelsen i Östergötlands län samt kammarkollegium. Trots detta har regeringen bifallit den gjorda framställningen och fattat beslut om delning. Regeringen har stött sig enbart på opinionen i Vadstena och inte frågat kommunen i övrigt vad den tycker och hur kommunen i sin helhet kommer att drabbas.

Detta har skett i en tid då Motala genomlidit en sysselsättningskris som stämmer till allvarlig eftertanke och begrundan. Det kommer att ta år innan sysselsättningsläget i Motala kommun blir återställt. Antalet anställda i kommunen är i runt tal 4 000, och i en rad förvaltningar kommer problem att uppstå med placering av personal. På den fackliga sidan råder stor oro över hur man skall lösa svårigheterna.

Varje kommun måste nu bygga upp en ny organisation. Utredningar och det kommunala beslutsfattandet tar tid. Det är alldeles klart att delningen kommer att få ekonomiska konsekvenser. Av den anledningen har Motala kommun gjort en framställning om ekonomisk ersättning, som väl i så fall skulle gälla extra skatteutjämningsbidrag. Men regeringen har i varje fall hittills inte visat något större intresse för konsekvenserna av sitt beslut med hänsyn till dels läget i Motala, dels ekonomiska besvärligheter.

Man skulle gärna vilja drista sig till att i detta sammanhang påpeka att i folkpartiets Sverige fattas beslut som leder till skattechöjningar på orter som är drabbade av svåra sysselsättningskriser.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! Frågan utgör inte anledning, och inte heller sakläget, att ta upp en diskussion om regeringsbeslutet i och för sig. Frågan gäller eventuell ekonomisk ersättning till Motala kommun, där regeringen har fattat beslut i en del – den som gäller huruvida Vadstena skulle förpliktas att utge något bidrag till Motala. Den andra del som kan tänkas komma i fråga är extra

skatteutjämningsbidrag. Där har kommunen hittills icke redovisat något underlag, som kan bilda utgångspunkt och bas för ett beslut i den riktningen. Den möjligheten står öppen, men det är Motala kommun som nu har att ta initiativ.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag skulle vilja fråga kommunministern vad som menas med en påtaglig försämring. Är en skattehöjning tillräcklig anledning för att läget skall bedömas vara påtagligt försämrat?

Det har gjorts utredningar, och i alla de fall där man undersökt förhållandena har man kommit fram till skattehöjningar på ca 50 öre. Motala kommun har kanske mer ingående sysslat med denna fråga, och man befarar att man måste höja utdebiteringen med 1 kr. Om den nuvarande regeringen kommer att handlägga ärendet kan man väl förvänta sig att Motala med hänsyn till omständigheterna där kommer att få en välvillig behandling efter en eventuell framställning.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! I ingen av de beräkningar som hittills har gjorts och där ett fullständigt underlag redovisats har man kommit till någon annan bedömning än att skattehöjningen för Motalas del kan bli 20 till 25 öre per skattekrona. Motalas beräkning, som är en klar partsinlaga utan något redovisat underlag, innebär en mera pessimistisk bedömning. Huruvida den är riktig får komma till synes när Motala eventuellt kommer in med en grundad beräkning och redovisar hela materialet, inte bara den slutsats man kommit fram till.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om säkerhetskraven för cirkus- och mötestält

Kommunministern BERTIL HANSSON erhöll ordet för att besvara *Arne Anderssons* i Ljung (m) den 11 maj anmälda fråga, 1978/79:549, till jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Arne Andersson har frågat jordbruksministern om han är beredd att medverka till att en rimlig avvägning mellan å ena sidan säkerhetskrav och å andra sidan möjlighet att bedriva verksamheter i stora tält tryggas.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Stora tält används främst vid cirkusföreställningar, vissa varumässor och religiösa kampanjmöten. Cirkusföreställningar och vissa varumässor är offentliga tillställningar, medan religiösa kampanjmöten är allmänna sammankomster. Enligt 16 § allmänna ordningsstadgan (1956:617) och 7 § lagen (1956:618) om allmänna sammankomster skall den som anordnar en

Om säkerhetskraven för cirkus- och mötestält

offentlig tillställning eller allmän sammankomst följa de ordnings- och säkerhetsföreskrifter som polisstyrelsen meddelar. Detta gäller även om tillstånd inte krävs för att tillställningen eller sammankomsten skall få hållas. Föreskrifterna får dock inte medföra onödig kostnad för anordnaren eller på annat sätt i onödan försvåra att tillställningen eller sammankomsten hålls. Vidare har polisstyrelsen rätt att upplösa och förbjuda förnyande av offentlig tillställning bl. a. om den föranleder fara för de närvarande och detta inte kan förebyggas genom andra åtgärder (19 och 20 §§). I fråga om allmänna sammankomster har polisstyrelsen motsvarande befogenhet bara om det föreligger avsevärd fara för de närvarande (10 och 11 §§).

Vid prövning av säkerhetsfrågorna har polisen ofta anledning att anlita sakkunniga, t. ex. brandteknisk expertis. Statens brandnämnd har utfärdat utförliga anvisningar om brandskydd för tält som används vid föreställningar m. m.

Av vad jag nu har sagt framgår att gällande regler förutsätter en sådan rimlig avvägning som efterlyses i frågan. Jag kan självfallet inte uttala mig om vad en rimlig avvägning innebär i det konkreta ärende som nämns i frågan. Länsstyrelsen i Stockholms län har f. ö. meddelat beslut i detta ärende den 17 maj 1979. Beslutet har inte vunnit laga kraft. Jag anser att någon åtgärd från min sida f. n. inte är motiverad.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Den fråga jag riktat till statsrådet gäller en förnuftig avvägning mellan två viktiga intressen, nämligen å ena sidan ett fullt berättigat säkerhetskrav för att förebygga brandolyckor och å andra sidan möjligheterna att arrangera verksamheter av skilda slag i stora tält. Det som närmast aktualiserat frågan är en cirkusföreställning, men den hade lika gärna kunnat gälla religiösa organisationers kampanjverksamhet. Jag skall i första hand hålla mig till cirkusverksamhet, eftersom det är den som givit anledning till frågan. Jag vill då påminna om det förhållandet att den cirkus det gäller är en arbetsplats, som sysselsätter ca 150 personer. Om verksamheten på en så pass stor arbetsplats är hotad, brukar vi här i kammaren verkligen ägna problemet ett ganska omfattande intresse.

Den verksamhet som det här gäller är satt i fråga just genom att säkerhetskraven har nått sådan omfattning att verksamheten inom några få dagar, kanske redan i morgon, är ett avslutat kapitel. Det gäller inte en verksamhet som går att rekonstruera och som snabbt och enkelt kommer på fötter. Det finns anledning tro att verksamheten i den omfattning som den nu har helt enkelt är borta ur det svenska kulturlivet. Det borde vara ett gemensamt intresse för oss som över huvud taget har med allmän verksamhet att göra att förhindra att så sker.

Av statsrådets svar framgår att de föreskrifter som i olika avseenden gäller för verksamheten inte får "medföra onödig kostnad för anordnaren eller på annat sätt i onödan försvåra att tillställningen eller sammankomsten hålls". Att föreskrifterna i detta fall, eftersom verksamheten kanske över huvud taget inte kan bestå, är en alldeles avgörande försvårande omständighet

behöver väl knappast framhållas. Att det medför ekonomisk skada, om människorna får den uppfattningen att det är utomordentligt farligt att gå på cirkus, kan inte negligeras utan måste observeras i detta sammanhang.

Statsrådet anför i svaret att han förutsätter att en "rimlig avvägning" sker. Det tyder på – och det är jag tacksam för – att han menar att verksamhet av detta slag skall kunna fortsätta.

Jag vill fråga statsrådet: Vilken situation åsyftas i slutet av svaret, när statsrådet anser det f. n. inte motiverat att ingripa? I det aktuella fallet måste ju verksamheten upphöra. Vilken situation skall då vara för handen för att statsrådet skall ingripa?

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! Den enda situation som för dagen kan betraktas vara sådan att ett ingripande från regeringen kan bli aktuellt är givetvis om det förhållandet uppstår att ett beslut av länsstyrelse överklagas av någon som har rätt att göra ett sådant överklagande.

I det längre perspektivet kan man naturligtvis överväga att se på de föreskrifter som över huvud taget reglerar verksamhet av detta slag. Allmänna ordningsstadgan är i sista hand det instrument med vilket en sådan prövning sker. Den är tillgänglig för politiska ställningstaganden liksom lagen om allmänna sammankomster.

Jag har precis samma uppfattning som Arne Andersson om den kulturtradition som cirkuskonsten lever på, och jag anser det angeläget att den får utvecklas. Men mot bakgrund av de allvarliga brandkatastrofer som har inträffat under senare år får man vara inställd på att i den avvägning som skall göras mellan två olika krav säkerhetssynpunkterna kommer att spela en mycket tung roll.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Avslutningen på statsrådets anförande beträffande brandkatastrofer kräver ett ordentligt förtydligande. Känner statsrådet över huvud taget till en brandkatastrof i tält där den här typen av verksamhet bedrivits? Jag har faktiskt gjort ganska betydande efterforskningar. Ingen känner till en brandkatastrof av det slag som statsrådet talar om. Det kan inte vara på den typen av olycka, eller ens tillbud till sådan olycka, som statsrådet kan stödja sig.

Ett par ord om det kortare och det längre perspektivet. Statsrådet måste vara medveten om att i morgon förmiddag, kanske före kl. 9, avgörs om Cirkus Scott över huvud taget kommer att finnas med i den verksamhet det här är fråga om. Jag avser här beslutet i Västmanland. Tre dagar senare, om jag vet rätt, gäller det ett annat västsvenskt län. Det är det kortare perspektivet. Det är det rådrum statsrådet har för att fundera över om det finns anledning att vara aktiv eller passiv. Statsrådet har möjlighet att gå till historien som den som medverkade till att vi avförde cirkus från kulturlivet i Sverige. Det finns många sätt att meritiera sig. Detta är ett av de mer negativa och definitivt olustiga.

*Om säkerhetskra-
ven för cirkus-
och mötestält*

Beträffande det längre perspektivet delar jag statsrådets mening att vi får se på de här frågorna så att en förnuftig avvägning kommer till stånd och så att människorna på den här arbetsplatsen i första hand kan jobba den här säsongen ut – precis som deras kontrakt med cirkusen ger dem anledning att förmoda att de skulle göra. Därigenom tycker jag att samhället har bjudit till så att cirkusen kanske därefter, inför en ny säsong, får anstränga sig för att komma till rätta med problemet.

Jag vill gärna ha statsrådets syn på vad som är kort och långt perspektiv. Men jobbar vi med timmar skall vi nog vara väldigt aktsamma med tidsangivelser.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! Någon brandkatastrof i tältmiljö känner inte heller jag till. Men med mitt inlägg och min betoning av säkerhetsaspekterna vill jag bara ge uttryck för den självklara opinion som finns och som är väckt till medvetande i vårt land genom brandkatastrofer som har inträffat. Om dem kan jag nog säga att de var för sig är unika och inte precis kan återfinnas i den tidigare historien i vårt samhälle. En brandkatastrof i ett tält kan alltså bli den första i sitt slag.

I en sådan situation vill jag inte vara den som har gjort mig historisk genom att ingripa i det korta perspektiv som här antyds. Ett ingripande av den art som rekommenderades i Arne Anderssons inlägg skulle innebära att ministerstyre utövades.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Ledamöterna i den här kammaren känner säkert mycket väl till de brandolyckor som har skakat Sverige under de senaste åren. De har skett i stenhus med tjocka murar, möjligen med dåliga möjligheter att komma ut. Men de lokalerna har inte varit av den typen att man prövat dem från föreställning till föreställning genom att försöka elda i ett hörn eller genom att försöka få brand i gång med en svetslåga. Det har man gjort beträffande den här verksamheten.

Vi måste ha klart för oss att den verksamhet som vi talar om har bedrivits i samma tält, med samma brandsäkerhetskrav, med samma tygodkännande sedan fem år tillbaka – utan att myndigheterna tidigare har intresserat sig för verksamheten. Därefter har helt plötsligt i år brandchefernas brinnande intresse för den här verksamheten tagit sig de uttrycket att man på plats efter plats försökt elda. Det har inte blivit någon vidare fart på den verksamheten förrän statens provningsanstalt i Borås fick en bit tältduk att smälta ned. Jag tycker inte att man skall förringa det – det är inte det jag gör – men jag vill så innerligt gärna att en förnuftig balansering mellan å ena sidan säkerhetskraven och å andra sidan möjligheten att fortsätta verksamheten skulle ha sin chans.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om användningen av försvarets transportmedel

Nr 160

Tisdagen den
29 maj 1979

Statsministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Åke Gustavssons* (s) den 14 maj anmälda fråga, 1978/79:557, och anförde:

Herr talman! Åke Gustavsson har mot bakgrund av en helikopterresa som jag gjorde i april frågat mig dels i vilka fall man kan återropa statsministerns deltagande för att få tillgång till försvarets transportmedel, dels vem som betalar kostnaden för de aktuella helikopterresorna.

Statsministern har alltid haft och bör enligt min mening också ha möjlighet att använda försvarets och andra statliga myndigheters transportmedel för resor som är ägnade att ge honom information om verksamhet av intresse för hans ämbete. Detsamma gäller övriga medlemmar av regeringen.

Under den åsyftade resan besöktes bl. a. glaciärforskningsstationen Tarfala, några av STF:s anläggningar, området kring Ritsems kraftstation och Padjelanta nationalpark. Representanter för Svenska turistföreningen, STF, Samernas riksförbund, den regionala vägmyndigheten och naturvårdsverket redogjorde för aktuella planer och problem.

Kostnaden för utnyttjandet av försvarets transportmedel bestrids över ordinarie övningsanslag.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Först vill jag tacka statsministern för att han har svarat på min fråga.

Det är onekligen så att många människor har lyft en aning på ögonbrynen inför uppgifterna om helikopterresan veckan före påsk. Och man kan förstå dem. Här visar det sig nämligen att de flesta dörrar kan öppnas under återopande av statsministerns närvaro.

Det är främst ett par frågor som jag tycker är viktiga, även om också en rad andra kan ställas.

En fråga är om ordföranden i Svenska turistföreningen, under återopande av statsministerns närvaro, skall få kommendera fram militära transportmedel. I detta fall tvingades folk t. o. m. att ställa in planerad ledighet – detta för att, förutsätter jag, tillgodose helt nödvändiga transportbehov för stats- och utrikesministern.

Om detta går bra, blir följdfrågorna: Vilka andra organisationer har samma rätt? Och varför skall man begränsa militära insatser just till transportområdet?

Trots att jag har letat, har jag inte funnit något reglemente för försvarsmakten där det talas om militära transportmedel åt organisationer i sammanhang som detta. Jag ser därför fram emot klara bestämmelser på denna punkt.

Även om jag har svårt att finna det här, kan det naturligtvis finnas speciella skäl för att ta fram dessa transportmedel. I så fall kvarstår ändå frågan: Är det rimligt att koppla in försvaret i detta sammanhang? Resan hade inte det minsta med vårt försvar att göra. Ändå får försvarsmakten stå för kalaset. Mig veterligt finns det civila företag i Norrland, som gärna skulle ställa sina

*Om användningen
av försvarets trans-
portmedel*

*Om användningen
av försvarets trans-
portmedel*

tjänster till förfogande, naturligtvis mot ersättning. Min nästa fråga är: Varför utnyttjades inte denna möjlighet? Och uppriktigt sagt – var det över huvud taget nödvändigt att dra i gång en sådan stor apparat för att studera den svenska fjällvärlden?

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Åke Gustavsson har en helt felaktig utgångspunkt för sin fråga, vilket jag försökte klarlägga i mitt svar. Det är inte så att ordföranden i Svenska turistföreningen kan beordra fram några helikoptrar. Det kan bara de militära myndigheterna göra, och det var vad som skedde i detta fall.

Det var inte heller på Svenska turistföreningens vägnar som helikoptrar beordrades fram, utan det var på mina och utrikesministerns vägnar som man ställde vissa transportmedel till förfogande. Detta gjordes enligt gammal praxis, som har gällt för både den nuvarande och många tidigare statsministrar. Det är inte så alldeles orimligt att medlemmarna av regeringen som skall företa resor utnyttjar statens egna transportmedel i stället för att använda andra sådana.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag bara konstaterar att enligt statsministerns egen statssekreterare var Turistföreningens ordförande något slags, som han uttryckte det, primus motor för det hela. Om min utgångspunkt är felaktig i det avseendet, så kanske statsministern borde tala med sin statssekreterare.

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är riktigt att ordföranden i Turistföreningen Stig Synnergren var den som lade upp programmet för besöket. Sådana besök hade man f. ö. arrangerat också tidigare för mina föregångare. Men det är självklart, som jag redan har sagt, att varken han eller någon annan som inte har behörighet kan beordra fram några militära transportmedel.

Eftersom jag nu har påpekat detta två gånger, hoppas jag att Åke Gustavsson låter sig nöja med det och inser att premissen för hans frågeställning var felaktig.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 39 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 23.26.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD